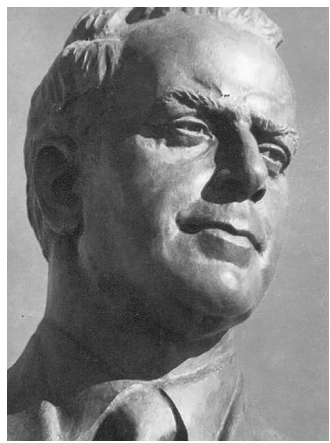

Milli azadlıqdan
şirin nemət yoxdur!

YENİ AZƏRBAYCAN

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi Azərbaycan xalqının milli sərvətidir
Qəzet 1993-cü ilin aprel ayından nəşr olunur. Yeni Azərbaycan Partiyasının orqanı.

26 avqust
2026-cı il,
çərşənbə
№ 152 (7219)
Qiyməti
60 qəpik

26 AVQUST - LAÇIN GÜNÜMÜZ!

➔ Bax səh. 4

Mehriban Əliyeva - güclü Azərbaycan üçün dövlətçilik, insan kapitalı və rəqəmsal gələcək missiyası

➔ Bax səh. 3

Əbədi dostluğun siyasi möhürü: Bakı-Daşkənd münasibətlərinin yeni xəritəsi...

➔ Bax səh. 2

Azərbaycan-Özbəkistan qardaşlığının gələcəyə yönəlik nümunəvi modeli

Hədəf 1 milyard dollar...

➔ Bax səh. 4

Ortaq maliyyə
platforması

➔ Bax səh. 5

Startup sektorunda
rəqabət böyüyür

➔ Bax səh. 5

İxrac marşrutlarının
şaxələndirilməsi...

➔ Bax səh. 6

Əl-Kibarın sirri
18 il əvvəl silinmiş nüvə izi bu gün
yenidən üzə çıxır

➔ Bax səh. 7

Əbədi dostluğun siyasi möhürü: Bakı-Daşkənd münasibətlərinin yeni xəritəsi...

Azərbaycan-Özbəkistan qardaşlığının gələcəyə yönəlik nümunəvi modeli

Azərbaycan tarixində dostluq anlayışı heç zaman yalnız diplomatik münasibətlərin ifadəsi olmayıb. Bakı üçün dostluq etimad, sədaqət, qarşılıqlı hörmət və ən çətin məqamlarda bir-birinin yanında olmaq deməkdir. Bu baxımdan Azərbaycan dövlətinin illər ərzində formalaşdırdığı siyasi xəttə mühüm bir prinsip dəyişməz olaraq qalır: verilən sözə sadıqlıq və qurulan münasibətlərə məsuliyyətlə yanaşmaq. Azərbaycan həm ikitərəfli münasibətlərdə, həm də regional və beynəlxalq müstəvidə tərəfdaşlarına qarşı məhz bu yanaşmanı nümayiş etdirib.

Azərbaycanın diplomatik təcrübəsi göstərir ki, ölkə yalnız əlverişli siyasi şəraitdə dostlarının yanında olan dövlət deyil. Əksinə, münasibətlərin həqiqi dəyəri məhz çətin və müəssisə dövrələrində ortaya çıxır. Azərbaycan müxtəlif tarixi mərhələlərdə dost və qardaş hesab etdiyi ölkələrin üzvləşdiyi müəssisəliklərlə bəyan qalmaq, imkanları daxilində siyasi, mədəni və humanitar dəstəyini əsirgəməyib. Bu, zamanla Azərbaycanın xarici siyasətində etibarlılıq amilini gücləndirib və Bakı ilə tərəfdaşları arasında münasibətlərin daha möhkəm təməl üzərində qurulmasına şərait yaradıb.

Azərbaycan-Özbəkistan münasibətləri də bu baxımdan xüsusi mənə daşıyır. Ortaq tarix, dil, mədəniyyət və mədəni dəyərlər yanaşı, iki ölkəni birləşdirən əsas amillərdən biri qarşılıqlı etimad və siyasi iradədir. Son illərdə bu münasibətlər yalnız ənənəvi dostluq çərçivəsində qalmayıb, strateji tərəfdaşlıq, müttəfiqlik səviyyəsinə yüksəlib. Bakı və Daşkəndin bir-birinin mövqelərinə hörmətlə yanaşması, mühüm regional məsələlərdə qarşılıqlı dəstək nümayiş etdirməsi münasibətlərin təsədüfi deyil, uzunmüddətli və dayanıqlı xarakter daşdığını göstərir.

Bu mənada Azərbaycan Respublikası ilə Özbəkistan Respublikası arasında Əbədi Dostluq haqqında Müqavilənin imzalanması iki ölkə arasında artıq formalaşmış siyasi etimadın və sarsılmaz dostluğun yeni hüquqi-siyasi ifadəsidir. Bu sənəd, ilk növbədə, Azərbaycan və Özbəkistanın münasibətlərini zamanın dəyişən şərtlərindən asılı olmayan, gələcəyə hesablanmış möhkəm tərəfdaşlıq modeli kimi gördüyünü nümayiş etdirir.

Birlik, bərabərlik, həmrəylik...

Prezident İlham Əliyevin Özbəkistana dövlət səfəri çərçivəsində “Azərbaycan Respublikası ilə Özbəkistan Respublikası arasında əbədi dostluq haqqında Müqavilə” imzalanıb. Müqavilədə göstərilir ki, iki dövlət beynəlxalq hüququn hamılıqla tanınmış prinsiplərini və normalarını rəhbər tutaraq, münasibətlərində əbədi dostluğa, qarşılıqlı etimada, strateji tərəfdaşlığa və müttəfiqliyə əsaslanır, öz milli realitətlərinə uyğun inkişaf yollarının və modellərinin seçimdə bir-biri dəstəkləyirlər. Bildirilir ki, dövlətlər həmçinin digər tərəfin suverenliyinə, təhlükəsizliyinə və ərazi bütövlüyünə zərər vuran hər hansı bloklarda və ya ittifaqlarda iştirak etməməyi, öz ərazilərinin üçüncü ölkələr tərəfindən digər tərəfin dövlət suverenliyinə, təhlükəsizliyinə və ərazi bütövlüyünə zərər vuran təşkilatların və qrupların yaradılmasına və fəaliyyətinə yol verməməyi öhdələrinə götürürlər.

Təhlükəsizlikdən hüquqi əməkdaşlığa: dostluğun siyasi dayaqları

Azərbaycan və Özbəkistan arasında imzalanan Əbədi Dostluq haqqında Müqavilənin mühüm xüsusiyyətlərindən biri iki ölkənin münasibətlərini yalnız ikitərəfli çərçivədə deyil, daha geniş regional və global təhlükəsizlik kontekstində nəzərdən keçirməsidir. Sənəddə bildirilir ki, hər iki tərəf münasibətlərin qarşısının alınması və nizamlanmasında, eləcə də regional və global təhlükəsizlik problemlərinin həllində Birləşmiş Millətlər Təşkilatının mərkəzi rolunun daha da möhkəmləndirilməsinə sadıqlıqlarını təsdiq edirlər. Eləcə də, hər iki ölkənin parlamentləri arasında əlaqələrin genişləndirilməsinə kömək edəcək, xalqlar arasında dostluğun inkişafı üçün sosial və ictimai əsasları möhkəmləndirəcək və bütün sahələrdə hüquqi əməkdaşlığı gücləndirəcəklər.

Bu yanaşma Bakının və Daşkəndin beynəlxalq münasibətlər sistemində sabitliyin qorunmasına, dövlətlərin suverenliyinə və ərazi bütövlüyünə hörmətə əsaslanan mövqelərinin yaxınlığını göstərir. Xüsusilə BMT-nin beynəlxalq sülh və təhlükəsizliyin təmin olunmasında əsas platforma kimi qəbul edilməsi iki ölkənin global məsələlərdə mövqelərinin uzlaşdırılması üçün siyasi zəmin yaradır.

Bu məqam Azərbaycan-Özbəkistan münasibətlərinin ikitərəfli diplomatik əlaqələrdən daha geniş mənə daşdığını göstərir. Bakı və Daşkənd regional proseslərə yalnız öz milli maraqları prizmasından deyil, qarşılıqlı təhlükəsizlik və sabitlik baxımından yanaşırlar. Müasir dünyada münasibətlərin, geosiyasi qarşılıqlı maraqların və yeni təhlükəsizlik çağırışlarının artdığı bir vaxtda belə mövqə xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Qeyd edildiyi kimi, müqavilənin digər mühüm istiqaməti parlamentlərə əlaqələrin inkişaf etdirilməsi ilə bağlıdır. Çünki dövlətlər arasında siyasi iradənin davamlı xarakter alması üçün onun qanunvericilik və ictimai institutlar səviyyəsində də möhkəmləndirilməsi vacibdir. Azərbaycan və Özbəkistan parlamentlərində qarşılıqlı əlaqələrlə bağlı müvafiq strukturlar fəaliyyət göstərir və illərdə ki, əlaqələrin genişlənməsi qanunvericilik təcrübəsinin bölüşdürülməsinə, hüquqi əməkdaşlığın dərinləşdirilməsinə və iki ölkənin cəmiyyətləri arasında qarşılıqlı anlaşmanın genişlənməsinə xidmət edir. Gələcəkdə bu amil daha ön plana çıxacaq. Beləliklə, sənədin siyasi-hüquqi mahiyyəti ondan ibarətdir ki, Azərbaycan-Özbəkistan dostluğu bütövlükdə dövlət institutları və cəmiyyətlər arasında uzunmüddətli əlaqələrin möhkəm sistemə çevrilir.

İqtisadi tərəfdaşlıqdan vahid nəqliyyat məkanına: Bakı-Daşkənd böyük yolun ən vacib segmenti kimi

Əbədi Dostluq haqqında Müqavilənin iqtisadi müddəaları Azərbaycan və Özbəkistan münasibətlərinin gələcək inkişafının ən praktik istiqamətlərindən birini təşkil edir. Sənəddə vurğulanır ki, şər iki dövlət bərabərlik və qarşılıqlı fayda prinsipləri əsasında ticarət-iqtisadi və investisiya əməkdaşlığını inkişaf etdirir, energetika, nəqliyyat və logistika, rəqəmsal inkişaf, kənd təsərrüfatı, “yaşıl” və rəqəmsal iqtisadiyyat, elektron ticarət, informasiya-kommunikasiya və kosmik texnologiyalar, habelə qarşılıqlı maraq doğuran digər istiqamətlərdə birgə layihələrin

həyata keçirilməsinə köməklik göstərirlər. Eləcə də yüklərin və sərnişinlərin əlverişli və qarşılıqlı faydalı daşınmasını təmin etməyə, nəqliyyat dəhlizlərinin tranzit potensialının artırılmasına yönəlməli qarşılıqlı əlaqəli nəqliyyat sisteminin daha da möhkəmləndirilməsi üçün zəruri şərait yaradırlar.

Göründüyü kimi, burada əsas məsələ sadəcə ticarət döviyyəsinin artırılması deyil - iki ölkənin iqtisadi potensialının bir-birini tamamlayan imkanlara çevrilməsini təmin etməkdir. Energetikadan rəqəmsal iqtisadiyyata, kənd təsərrüfatından kosmik texnologiyalara qədər geniş sahələrin əhatə olunması əməkdaşlığın ənənəvi çərçivədən çıxaraq yeni iqtisadi modele keçdiyini göstərir.

Azərbaycanın enerji və tranzit imkanları, Özbəkistanın isə böyük istehsal, kənd təsərrüfatı və sənaye potensialı qarşılıqlı iqtisadi maraqlar üçün geniş imkanlar yaradır. Bu baxımdan birgə layihələrin həyata keçirilməsi yalnız ayrı-ayrı investisiya təşəbbüsləri deyil, iki ölkənin iqtisadi əlaqələrini daha dayanıqlı və uzunmüddətli edən mexanizmi kimi qiymətləndirilməlidir. Xüsusilə rəqəmsallaşma, elektron ticarət və yüksək texnologiyalar kimi sahələrin sənəddə yer alması münasibətlərin gələcəyin iqtisadiyyatına hesablandığını göstərir.

Digər mühüm istiqamət nəqliyyat və logistika sahəsidir. Azərbaycan və Özbəkistanın yerləşdiyi coğrafi məkan onları Şərqi Qərbi və Mərkəzi Asiya-Cənubi Qafqaz bağlantısında mühüm tərəfdaşlara çevirir. Özbəkistanın Mərkəzi Asiyanın daxilindəki iqtisadi cəhəti ilə Azərbaycanın Xəzər üzərindən Avropa və digər istiqamətlərə çıxış imkanlarının birləşməsi yeni tranzit imkanları yaradır.

Bu baxımdan nəqliyyat əlaqələrinin inkişafı təkcə iki ölkə arasında yük və sərnişin daşımalarının asanlaşdırılması demək deyil. Söhbət daha geniş regional nəqliyyat sisteminin səmərəliliyinin artırılmasından gedir. Orta Dəhlizin imkanlarının genişlənməsi, Xəzər üzərindən keçən marşrutların inkişafı və Mərkəzi Asiyanın dünya bazarlarına çıxışının şaxələndirilməsi Azərbaycan-Özbəkistan əməkdaşlığının regional iqtisadi inteqrasiyanın mühüm elementinə çevirə bilər.

Siyasi sənəddən xalq diplomatiyasına: ortağ dəyərlərin qorunması...

Azərbaycan və Özbəkistan münasibətlərinin dayanıqlılığını təmin edən əsas amillərdən biri dövlətlərarası əlaqələrdən daha dərin olan mədəni və mədəni yaxınlıqdır. Eyni tarixi-mədəni köklər, dil və ənənələr iki xalq arasında qarşılıqlı rəğbətə formalaşdırmağa mühüm rol oynayır. Buna görə də Əbədi Dostluq haqqında Müqavilədə humanitar sahəyə xüsusi yer ayrılması təsədüfi deyil. Müqavilədə göstərilir ki, tərəflər iki ölkə xalqlarının mədəni, təhsil və mədəni yaxınlığının qorunub saxlanmasına hərtərəfli köməklik göstərir, elm, təhsil, tibb, mədəniyyət, mədəni irs, gənclər, turizm və idman, habelə qarşılıqlı maraq doğuran digər istiqamətlərdə mübadilə və əməkdaşlığı inkişaf etdirirlər. Azərbaycan və özbək dillərinin qarşılıqlı tədrisinə, elmi və təhsil münasibətləri arasında birbaşa əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsinə və birgə layihələrin həyata keçirilməsinə şərait yaradırlar.

Burada məqsəd mövcud yaxınlığı sadəcə qorumaq yox, onu gələcək nəsillərə ötürülmək davamlı əməkdaşlıq sistemə çevir-

məkdir. Elm və təhsil sahəsində əlaqələrin genişləndirilməsi bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Universitetlər və elmi müəssisələr arasında birbaşa münasibətlərin qurulması, birgə tədqiqatların aparılması, tələbə və alim mübadilələrinin artırılması iki ölkənin intellektual potensialını yaxınlaşdıracaq. Azərbaycan və özbək dillərinin qarşılıqlı öyrənilməsi isə bu prosesin yalnız akademik deyil, həm də mədəni tərəfini gücləndirir. Yeri gəlmişkən, Daşkənddə Nizami Gəncəvi adına Milli Pedaqoji Universitetin açılışı bu mənada olduqca böyük əhəmiyyət daşıyır.

Bəli, mədəniyyət, incəsənət, ədəbiyyat və mədəni irsin qorunması istiqamətində əməkdaşlıq da xalqlar arasında münasibətlərin daha dərin qatlarını möhkəmləndirir. Bu isə paralel olaraq dövlətlərarası münasibətlərin ictimai dayaqlarını genişləndirir. Azərbaycan və Özbəkistan bu istiqamətdə əməkdaşlığı genişləndirməklə dostluğu siyasi sənəddən gündəlik ictimai münasibətlər səviyyəsinə daşıyırlar.

Bakı və Daşkənddən regionlara: dostluğun ictimai coğrafiyası...

Azərbaycan-Özbəkistan münasibətlərinin yeni mərhələsinin fərqləndirici cəhətlərindən biri əməkdaşlığın yalnız mərkəzi dövlət qurumları səviyyəsində qalmamasıdır. Əlaqələrin regionlar və şəhərlər arasında da genişləndirilməsi dostluğun ictimai və iqtisadi bazasını daha da böyüməsinə imkan verir. Bu yanaşma iki ölkənin münasibətlərinə yeni dinamizm gətirməklə yanaşı, əməkdaşlığın konkret layihələr və birbaşa təmaslar üzərində qurulmasına şərait yaradır. Sənəddə vurğulanır ki, hər iki dövlət regionlararası əməkdaşlığın inkişafını dəstəkləyir, şəhərlər və regionlar arasında tərəfdaşlıq əlaqələrinin qurulmasını təşviq edirlər. Azərbaycan və Özbəkistanın turizm potensialının irəlilədilməsi və turizm məhsullarının tanınmasının artırılması üçün əməkdaşlığı təşviq edirlər.

Qeyd olunmalıdır ki, regionlararası əməkdaşlıq xüsusilə iqtisadi baxımdan böyük potensiala malikdir. Azərbaycanın müxtəlif şəhər və rayonlarının sənaye, kənd təsərrüfatı, turizm və xidmət imkanları Özbəkistanın regionlarının potensialı ilə uzlaşdırıla bilər. Qarşılıqlı təcrübə mübadiləsi, biznes əlaqələrinin qurulması və birgə layihələrin həyata keçirilməsi mərkəzi səviyyədə əldə olunan siyasi razılaşmaların real iqtisadi nəticələrə çevrilməsini sürətləndirə bilər.

Turizm isə bu prosesin ən görünən istiqamətlərindən biridir. Azərbaycan və Özbəkistan həm tarixi-mədəni irs, həm də təbiəti coğrafi müxtəliflik baxımından zəngin imkanlara malikdir. Bakı, Şəki, Qarabağ, Naxçıvan kimi Azərbaycanın məkanları ilə Səmərqənd, Buxara, Xivə və Daşkənd kimi Özbəkistanın tarixi şəhərləri arasında turizm əlaqələrinin genişləndirilməsi qarşılıqlı səfərlərin artmasına səbəb ola bilər.

Burada əsas məsələ yalnız turist sayının artırılması deyil. Qarşılıqlı səfərlər xalqların bir-birini daha yaxından tanımasına, ortaqların həyata keçirilməsi irsin daha geniş auditoriyaya təqdim edilməsinə xidmət edir. Başqa sözlə, regionlararası və turizm əməkdaşlığı Əbədi Dostluq haqqında Müqavilənin cəmiyyətlər səviyyəsində görünən nəticələrini formalaşdıracaq mühüm vasitədir.

Əbədi dostluğun siyasi iradədən tarixi irsə çevrilməsi...

Beləliklə, bu sənəd ilə Azərbaycan-Özbəkistan qardaşlığı yeni və daha möhkəm mərhələyə qədəm qoyaraq, iki xalq arasında əbədi dostluq və sarsılmaz həmrəyliyin rəsmi ifadəsinə çevrilir. Müttəfiqlik münasibətlərindən əbədi dostluğa uzanan bu yol, Azərbaycanla Özbəkistan arasında qardaşlığı yalnız bugünü deyil, gələcək nəsilləri də birləşdirən möhkəm təməl rolunu oynayacaq. Azərbaycan və Özbəkistan arasında Əbədi Dostluq haqqında Müqavilənin imzalanması iki dövlət arasında münasibətlərin sadəcə növbəti mərhələsi deyil, artıq formalaşmış strateji tərəfdaşlığın daha uzunmüddətli siyasi və hüquqi çərçivəyə salınmasıdır.

Qeyd edək ki, “Əbədi dostluq müqaviləsi” anlayışı beynəlxalq münasibətlər tarixində yeni deyil. XX əsrdə müxtəlif dövlətlər arasında belə sənədlər imzalanıb. Daha çox XX əsrin ilk yarısına təsadüf edən bu müqavilələrə əsrin sonunda Mərkəzi Asiyada rast gəlinir. 1997-ci ildə Qazaxıstan, Qırğızıstan və Özbəkistan arasında Əbədi Dostluq Müqaviləsi imzalanıb və sənəd BMT-yə təqdim olunub.

Lakin Azərbaycan və Özbəkistanın bugünkü sənədinin fərqli cəhəti onun yeni geosiyasi dövrdə, artıq müstəqil və strateji tərəfdaş dövlətlərin münasibətlərində meydana çıxmasıdır. Bu mənada sənəd iki ölkənin keçmişdən gələn mədəni yaxınlığını gələcəyin siyasi realitətləri ilə birləşdirir. Əbədi dostluq burada yalnız emosional ifadə deyil, qarşılıqlı maraqlar, hüquqi öhdəliklər, təhlükəsizlik, iqtisadi əməkdaşlıq və humanitar əlaqələrlə möhkəmləndirilən siyasi seçimdir. Təsədüfi deyildi ki, Daşkənddə Prezident Şavkat Mirziyoyev mətbuatı bəyanatında “Bu, sadəcə bir sənəd deyil, qarşılıqlı əlaqələrin dərinləşdirmək, əməkdaşlıq imkanlarını genişləndirmək və ümumi gələcək qurmaq istiqamətində birgə istəyimizin əksi-dir”.

Prezident İlham Əliyev isə bildirdi ki, “bu gün biz artıq perspektivdən danışırıq. Fakt budur ki, bu gün ikitərəfli münasibətlər çox möhkəm - həm mədəni, həm də maddi təməl üzərində qurulub. Bu sintezə dünya siyasətində nadir hallarda rast gəlinir və o, mövcuddur. Hər iki ölkənin hökumətlərinin inkişaf, daha yaxşı həyat şəraiti yaratmaq, səyləri birləşdirmək üçün çalışması bizim uğur qazanacağımızın ən mühüm amilidir”.

Bu seçimin arxasında həm Azərbaycan, həm də Özbəkistan rəhbərliyinin aydın siyasi iradəsi dayanır. Son illərdə münasibətlərin strateji tərəfdaşlıqdan müttəfiqlik səviyyəsinə yüksəlməsi də bu iradənin ardıcıl xarakter daşdığını göstərir. Lakin əbədi dostluğun əsl gücü, davamlılığı xalqların bir-birinə münasibəti, ortaqların və mədəniyyətə bağlılığı, gələcək nəsillərin bu əlaqələri yaşatmaq istəyi müəyyən edir. Məhz buna görə Azərbaycan-Özbəkistan Əbədi Dostluq Müqaviləsi siyasi sənəddən daha böyük mənə daşıyır. Bu, iki xalqın tarixdən gələn yaxınlığının müasir dövlətçilik səviyyəsində təsdiqi və gələcəyə ünvanlanan siyasi iradənin ifadəsidir. Dünyanın dostluğunu bu günün müttəfiqliyinə, bugünkü müttəfiqliyi isə gələcək nəsillərin dəyişməz münasibətinə çevirmək üçün möhkəm hüquqi və mədəni təməl artıq yaradılıb.

Mehriban Əliyeva - güclü Azərbaycan üçün dövlətçilik, insan kapitalı və rəqəmsal gələcək missiyası

26 avqust Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyevanın doğum günüdür. Bu əlamətdar gün onun dövlətə, xalqa, mədəniyyətə və insanlığa xidmət edən fəaliyyət yoluna ehtiramla nəzər salmaq üçün mənalı bir fürsətdir. Bu fəaliyyətin miqyası ayrı-ayrı təşəbbüslərlə ölçülmür: o, insan taleyinə toxunan sosial qayğıdan milli irsin qorunmasına, gənclərin gələcəyindən Azərbaycanın rəqəmsal yüksəlişinə qədər uzanan ardıcıl və geniş missiyadır.

Mehriban Əliyevanın fəaliyyəti güclü dövlət anlayışını insanın gündəlik həyatı ilə birləşdirir. Güclü Azərbaycan yalnız iqtisadi göstəricilər, müasir yollar və yeni binalar demək deyil. Güclü Azərbaycan həm də uşağın keyfiyyətli təhsil aldığı, xəstənin müalicə imkanı qazandığı, şəhid ailəsinin qayğı ilə əhatə olunduğu, yaşlı insanın diqqətdən konarda qalmadığı, mədəni irsin qorunduğu və gəncin öz gələcəyini qurmaq üçün imkan tapdığı Azərbaycandır.

Dövlətçilikdən insan taleyinə

Mehriban Əliyeva 21 fevral 2017-ci ildən Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidentidir. Bu vəzifədə onun fəaliyyətinin mərkəzində sosial xidmətlərin əlçatanlığı, vətəndaş məmnunluğu, təhsil və səhiyyə infrastrukturunun inkişafı, mədəniyyətə qayğı və humanitar proqramların dəstəklənməsi dayanır. Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə yaradılan DOST Agentliyi sosial siyasətdə vətəndaş yönümlü, müasir idarəetmə modelinin tətbiqini təmin edən mühüm institusional yenilikdir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 9 avqust 2018-ci il tarixli Fərmanı ilə yaradılmış agentliyin əsas məqsədi əmək, məşğulluq, sosial müdafiə və sosial təminat sahələrində xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, şəffaflığın gücləndirilməsi, elektron həllərin tətbiqi və vətəndaş məmnunluğunun artırılmasıdır. DOST mərkəzləri “bir pəncərə” prinsipi ilə fəaliyyət göstərərək vətəndaşların müxtəlif sosial xidmətlər üçün ayrı-ayrı qurumlara müraciət etməsi zərurətini azaldır. Pensiya, müavinət, sosial yardım, əmək münasibətləri, məşğulluq, peşə hazırlığı və digər istiqamətlər üzrə xidmətlərin vahid məkanla təşkili prosedurları sadələşdirir, vaxt itkisini azaldır və müraciətlərə baxılmasında operativliyi artırır. 2019-cu il mayın 9-da ilk DOST mərkəzinin açılışı sosial xidmətlərin yeni keyfiyyət mərhələsinə keçidini ifadə etdi. Sonrakı dövrdə mərkəzlərin şəbəkəsinin genişləndirilməsi sosial xidmətləri əhaliyə daha da yaxınlaşdırdı. DOST modeli xüsusilə şəhid ailələri, qazilər, əlilliyi olan şəxslər, ahallar, işaxtaranlar və sosial dəstəyə ehtiyacı olan digər vətəndaş qrupları üçün müraciət imkanlarının əlçatanlığını artırdı.

Bu təşəbbüs Mehriban Əliyevanın fəaliyyətində insan amilinə verilən dəyər, sosial ədalət və qayğı prinsiplərinin konkret institusional ifadəsidir. DOST Agentliyi dövlət-vətəndaş münasibətlərində çeviklik, şəffaflıq, nezakətli xidmət və nəticəyə-

nümlülük standartlarını möhkəmləndirən mühüm sosial yenilik kimi çıxış edir.

2004-cü ildən Heydər Əliyev Fonduna rəhbərlik edən Mehriban Əliyeva sosial layihələri davamlı ictimai proqramlara çevirməklə xeyirxahlıq anlayışına praktik məzmun verib. Fondun fəaliyyəti uşaqların, ahlı şəxslərin, xüsusi qayğıya ehtiyacı olan insanların, şəhid ailələrinin, müharibə iştirakçıların və tibbi yardım gözləyən vətəndaşların ehtiyaclarına yönəlir.

Valideyn himayəsindən məhrum uşaqların müdafiəsi bu fəaliyyətin xüsusi həssaslıq tələb edən istiqamətlərindəndir. “Uşaq evləri və internat məktəblərinin inkişafı” proqramı çərçivəsində 30-dan çox uşaq müəssisəsi əsaslı təmir edilib, tədris və yaşayış şəraiti yenilənib, kitabxanalar, kompüter otaqları və yardımçı binalar yaradılıb. Uşaq evinə qayğı ilə yanaşı, uşağın ailə mühitində böyüməsi üçün övladlığa götürmə, qoyyəmluq və himayədar ailə mexanizmlərinin inkişafı da dövlətin sosial siyasətinin mühüm istiqamətidir.

44 günlük Vətən müharibəsindən sonra şəhid ailələrinə, şəhid övladlarına, qazilərə və raket hücumlarından zərər çəkmiş mülki ailələrə diqqət milli həmrəyliyin əsas ifadələrindən biri oldu. Müharibə nəticəsində sağlamlığını itirmiş şəxslərin reabilitasiyası, protezə ehtiyacı olan hərbi qulluqçuların yüksək texnologiyalı protezlərlə təmin edilməsi və şəhid övladları üçün sosial proqramların təşkili bu qayğının davamlı xarakter daşdığını göstərir.

Gənc nəslə qayğı və insan kapitalı

Gələcəyin güclü Azərbaycanı savadlı, yaradıcı və vətəninə bağlı gənclər üzərində qurulur. Bu səbəbdən təhsil Mehriban Əliyevanın fəaliyyətində sosial rifahın və milli inkişafın uzunmüddətli əsaslarından biri kimi çıxış edir. “Yeniləşən Azərbaycana yeni məktəb” proqramı çərçivəsində Bakı və regionlarda yeni məktəblər tikilib, köhnəlikmiş binalar yenidən qurulub, laboratoriyalar, kitabxanalar, kompüter otaqları və idman zalları yaradılıb. Məktəbəqədər müəssisələrin inşası və təmiri də uşaqların erkən yaşdan keyfiyyətli təlim-tərbiyə mühitinə cəlb olunmasına imkan verib.

Bu yanaşmanın əsasında sadə, lakin strateji mənə daşıyan fikir dayanır: gəncə yalnız bir günlük dəstək vermək kifayət etmir; ona bilik, peşə, bacarıq və öz yolunu qurmaq üçün imkan lazımdır. Müasir məktəb, peşə təhsili, yaradıcılıq mühiti, idman və rəqəmsal savadlılıq gəncin öz potensialını reallaşdırmasının əsas vasitələri.

Səhiyyə sahəsində “Diabetli uşaqlara ən yüksək qayğı” layihəsi və “Talasemiyaşlı həyat naminə” proqramı irsi və xroniki xəstəliklərlə mübarizədə mühüm ictimai rol oynayır. Daun Sindromlu Şübhəli Reabilitasiya Mərkəzində yaradılan psixoloji, loqopedik, təhsil, yaradıcılıq və idman imkanları xüsusi ehtiyacı olanların cəmiyyətə inteqrasiyasına xidmət edir. Ağır xəstə uşaqların təcili cərrahi əməliyyat və müalicə xərclərinə ünvanlı dəstək isə insan həyatının on dəyərli sərvət olduğunu təsdiqləyən humanitar yanaşmadır.

Sosial qayğıdan texnoloji inkişafa uzanan çoxşaxəli xidmət yolu

Rəqəmsal gələcək: süni intellekt və yeni inkişaf mərhələsi

2026-cı ildə Mehriban Əliyevanın sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikasının Rəqəmsal İnkişaf Şurasının ilk iclası keçirilib. Şura rəqəmsallaşma, elektron hökumət, süni intellekt, kibertəhlükəsizlik və innovasiya sahələrində vahid və əlaqələndirilmiş dövlət siyasətinin formalaşdırılması üçün yaradılıb. Qarşıdakı üç il üzrə təsdiqlənmiş yol xəritəsi məhz bu istiqamətlərdə konkret hədəfləri müəyyən edir.

Bu gün süni intellekt təkə texnologiya məsələsi deyil, həm də iqtisadi rəqəbat, dövlət idarəçiliyi, təhsil, milli təhlükəsizlik və insan kapitalı məsələsidir. Şuranın gündəliyində yerli mühəndis və proqramçı potensialının gücləndirilməsi, startapların dəstəklənməsi, yerli və xarici sərmayənin cəlbə, səmərəli dövlət idarəçiliyi, kibertəhlükəsizlik və rəqəmsal suverenlik məsələləri dayanır.

Mehriban Əliyevanın bu istiqamətdə mövqeyi Azərbaycanın texnoloji yenilikləri milli maraqlara uyğun mənimləməsi ideyasına əsaslanır. Məqsəd hazır həlləri sadəcə tətbiq etmək deyil, yerli bilik və kadr potensialı ilə regionun aparıcı rəqəmsal və süni intellekt mərkəzlərindən birinə çevrilməkdir. Bu, gənclər üçün yeni peşələr, yeni tədqiqat imkanları və yeni iqtisadi üfqiqlər deməkdir.

Mədəniyyət, milli yaddaş və Qarabağın dirçəlişi

Mehriban Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondunun mədəniyyət siyasətində milli irsin qorunması, onun müasir təqdimat imkanlarının genişləndirilməsi və gənc yaradıcı qüvvələrin dəstəklənməsi əsas istiqamətlərdəndir. Bu fəaliyyət muğamın, aşıq sənətinin, klassik musiqinin, xalçaçılığın, poeziyanın, teatr və kino sənətinin təbliğini bir-birini tamamlayan vahid mədəni proses kimi nəzərdən keçirir. Məqsəd yalnız irsi mühafizə etmək deyil, onu yeni nəslin yaradıcılığı, peşə hazırlığı və beynəlxalq mədəni mübadilə ilə əlaqələndirməkdir.

Muğam müsəbiqləri bu yanaşmanın ardıcıl nümunəsidir. Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə 2005-ci ildən keçirilən “Muğam” Televiziya Müsəbiqəsi bölgələrdən istedadlı yeniyetmə və gənclərin seçilməsinə, peşəkar münisiflər qarşısında çıxışına və geniş auditoriyaya tanıtılmasına şərait yaradır. Müsəbiqənin 20-ci ildönümünə təsadüf edən IX yarışmada 8-16 və 16-30 yaş qrupları üzrə iştirakçılar yarışıb. Belə layihələrin muğamın ifaçılıq ənənəsini davam etdirir, yeni xanəndələrin formalaşmasına və milli musiqi irsinin nəsilədən-nəslə ötürülməsinə xidmət edir.

Qəbələ Beynəlxalq Musiqi Festivalı da Azərbaycanın mədəni diplomatiyasında xüsusi yer tutur. Festival 2009-cu ildən keçirilir və onun proqramında klassik, kamera, caz, vokal musiqisi, muğam konsertləri, gənc pianoçuların müsəbiqləri yer alır. Müxtəlif ölkələrdən musiqiçilərin, dirijorların və kollektivlərin iştirakı Qəbələni beynəlxalq musiqi dialoqunun mühüm məkanlarından birinə çevirir. Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü və təşkilatçılığı ilə reallaşan bu platforma həm peşəkar sənət mühitini genişləndirir, həm də gənc ifaçıların dünya musiqi təcrübəsi ilə birbaşa təmas imkanlarını artırır.

Kino və teatra diqqət yalnız ayrı-ayrı tamaşa və ekran layihələrinin dəstəklənməsi ilə məhdudlaşmır; peşəkar kadr hazırlığı bu siyasətin mühüm tərkib hissəsidir. Bu zəvna qəşəbəsində Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə yenidən qurulan 5 nömrəli texniki peşə məktəbi məhz mədəniyyət və incəsənət sahəsi üçün ixtisaslı texniki mütəxəssislərin hazırlanmasına yönəldilib. Məktəbdə kino və videooperator, kino-telemontajçı, ses operatoru, səhnə işıqlandırma və qrim ustası, teatr, kino və telestudiya dekoratoru ixtisasları üzrə tədris üçün şərait yaradılıb. Müasir səsəyazma studiyasının və səyyar telestudiyanın qurulması yaradıcı sahələrin texniki bazasının gücləndirilməsinə yönəlməli addımdır.

Mehriban Əliyeva 2004-cü il avqustun 13-də Azərbaycanın şifahi xalq ədəbiyyatının və musiqi irsinin qorunması istiqamətində fəaliyyətinə görə UNESCO-nun şifahi və musiqi ənənələri üzrə Xoşməramlı səfiri adına layiq görülmüş, bu missiyanı 2022-ci ildə də yerinə yetirmişdir. Onun fəaliyyəti dövründə Azərbaycan-UNESCO humanitar əlaqələrinin genişlənməsi, milli mədəni irsin beynəlxalq müstəvidə təqdim olunması, mədəniyyətlərarası dialoq və irsin qorunması mövzularının diqqətdə saxlanması üçün mühüm imkanlar yarannmışdır.

Mehriban Əliyevanın UNESCO xətti üzrə xidmətləri Azərbaycan mədəniyyətinin tanıtılması, muğam və xalq yaradıcılığına beynəlxalq diqqətin gücləndirilməsi, mədəni tədbirlərin təşkili, irsin qorunması-

na dair maarifləndirmə və Heydər Əliyev Fondunun geniş humanitar layihələrinin inkişafı ilə bağlıdır. O, 2010-cu ildə mədəniyyətlərarası dialoqa töhfəsinə görə UNESCO-nun “Qızıl Motsart” medalı ilə təltif edilmişdir.

Mehriban Əliyeva 2006-cı il noyabrın 23-də ISESCO-nun Xoşməramlı səfiri adına layiq görüldü. Bu ad ona sivilizasiyalara-rası dialoqa, təhsilə, qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara dəstəyə və İslam dünyasının mədəni irsinin qorunmasına verdiyi töhfələrə görə təqdim olunub. ISESCO xətti üzrə fəaliyyət Azərbaycanın İslam mədəni irsinin, tolerantlıq ənənələrinin, təhsil və humanitar təşəbbüslərinin daha geniş coğrafiyada tanıtılmasına xidmət edib.

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə dini və mədəni irsin bərpası bu gün milli dirçəlişin məənəvi sütunlarından biridir. Şuşada Molla Pənah Vəqifin muzey-məqbərə kompleksinin bərpası, görkəmli şəxsiyyətlərin abidələrinin ucaldılması, “Xarıbülbül” Beynəlxalq Musiqi Festivalının keçirilməsi Şuşanın yenidən musiqi, poeziya və mədəni ünsiyyət mərkəzinə çevrildiyini göstərir. Qarabağın bərpası yalnız binaların bərpası deyil; tarixi yaddaşın, mədəni həyatın və insanların doğma yurda qayıdışının bərpasıdır.

Humanitar həmrəylik və Azərbaycanı dünyaya bağlayan körpülər

Mehriban Əliyevanın rəhbərlik etdiyi Heydər Əliyev Fondunun humanitar fəaliyyəti Azərbaycanın hədudlarından kənarda da mədəni irsin qorunmasına, dinlərarası qarşılıqlı hörmətə və sivilizasiyalara-rası dialoqa əsaslanan konkret layihələrlə səciylənir. Bu təşəbbüslər Azərbaycanı yalnız öz milli-mədəni sərvətlərini qoruyan ölkə kimi yox, ümumbəşəri irsin mühafizəsinə töhfə verən məsuliyyətli tərəfdaş kimi təqdim edir.

Fransada həyata keçirilən layihələr bu fəaliyyətin mühüm istiqamətlərindəndir. 2009-cu ildə Heydər Əliyev Fondu Strasburqun mərkəzində yerləşən XI əsrə aid Notr-Dam kilsəsinin təmirinə maliyyə dəstəyi ayırıb. Layihə tarixi abidənin qorunmasına və şəhərin mədəni irsinin gələcək nəsillərə çatdırılmasına xidmət edib. Fond eyni zamanda Strasburq kafedralının XV əsrə aid beş vitrajının bərpasını maliyyələşdirib. Versal sarayının parkında yerləşən iki tarixi heykəlin bərpasına göstərilən dəstək də Fransa mədəni irsinə verilən töhfələr sırasındadır.

Paris Luvr Muzeyində İslam incəsənəti şöbəsinin yaradılmasına verilən töhfə ayrıca əhəmiyyət daşıyır. Bu addım İslam sivilizasiyasının zəngin bədii və elmi irsinin dünyanın aparıcı muzey məkanlarından birində sistemli təqdimatına dəstək verib. Fondun fəaliyyətinə dair rəsmi məlumatlarda Luvrda İslam mədəniyyəti şöbəsinin yaradılması, Versal parkındakı abidələrin və Strasburqdakı tarixi vitrajların bərpası Fransa ilə mədəni əməkdaşlığın başlıca nümunələri kimi göstərilir.

Vatikanla əməkdaşlıq isə Mehriban Əliyevanın mədəni diplomatiya xəttinin ardıcıl və uzunmüddətli istiqamətini təşkil edir. Heydər Əliyev Fondunun dəstəyi ilə Müqəddəs Marcellin və Pyotr katekombalarının bərpası həyata keçirilib; bu işin noticələri 2016-cı ildə təqdim olunub. Sonrakı mərhələdə Müqəddəs Sebastyan katekombalarının bərpa işləri aparılıb və 2018-ci ildə kompleksin açılışında Mehriban xanım iştirak edib.

Mehriban Əliyevanın Vatikanla qurduğu ardıcıl əməkdaşlıq Azərbaycanın humanitar diplomatiyasında, tarixi irsinin öyrənilməsinə və dünya mədəniyyətinə münasibətində mühüm istiqamət formalaşdırıb. Heydər Əliyev Fondunun bu əməkdaşlıq çərçivəsində həyata keçirdiyi layihələr qədim dini abidələrin bərpasını, nadir əlyazmaların qorunmasını, rəqəmsallaşdırılmasını və Azərbaycan tarixinə dair yeni elmi mənbələrin aşdırılmasını əhatə edir. Bu fəaliyyət Azərbaycanda multikulturalizm və tolerantlıq ənənələrinin beynəlxalq müstəvidə əməli təşəbbüslərlə təqdim olunmasına xidmət edir.

Məhz Fondun prezidenti Mehriban Əliyevanın xüsusi diqqəti, qayğısı nəticəsində Vatikanın zəngin kitabxana və arxiv fondlarında Azərbaycanla bağlı mənbələrin elmi aşdırılması üçün əlverişli imkanlar yaranıb. Tarix elmləri doktoru, professor Fərid Ələkbərov Vatikan Apostol Kitabxanasında və həmin dövrdə Vatikan Məxfi Arxivini adlanan arxivdə ilk azərbaycanlı alim olaraq araşdırmalar aparıb, ölkəmizin tarixi, orta əsr Şərq elmi, Səfəvilər dövrü və türk-müsəlman irsi ilə bağlı sənədləri tədqiq edib. Alim 400-dən çox qədim əlyazma nüsxəsini aşdırıb, orta əsr Azərbaycan müəlliflərinə aid 60 əlyazma əsərini müəyyənləşdirib. Alimin araşdırmaları

nəticəsində Vatikan fondlarında Azərbaycanla bağlı 600-dən çox qədim əlyazmanın mövcudluğu aşkarlanıb, bu materialların bir hissəsinin surətləri Azərbaycana götirilərək elmi dövrüyyəyə daxil edilib. Bu sənədlər sırasında Nizami, Füzuli, Nəsimi və digər görkəmli Azərbaycan şair və mütəfəkkirlərinin irsi, habelə orta əsr alimlərinin indiyədək Azərbaycanda məlum olmayan əsərləri və məlumatlar xüsusi elmi əhəmiyyət daşıyır. Belə mənbələrin aşdırılması milli tarixi yaddaşın daha dolğun bərpasına, Azərbaycan dövlətçilik və mədəniyyət tarixinin beynəlxalq arxiv materialları əsasında öyrənilməsinə geniş imkanlar açır. Heydər Əliyev Fondunun yaratdığı elmi-mədəni əməkdaşlıq mühiti və alimin araşdırmaları Azərbaycan elminə verilmiş mühüm töhfədir.

Vatikanla əməkdaşlıq arxeoloji və dini-mədəni irsin qorunması sahəsində də genişlənib. 2021-ci il sazışı əsasında Kommodilla katekombalarının bərpası həyata keçirilib. İlkın xristianlıq dövrünə aid freskaların və memarlıq elementlərinin qorunmasında müasir konservasiya üsullarından, lazer və nanotexnologiyalardan istifadə olunub. Bərpa edilmiş kompleksin açılışı 2025-ci ilin oktyabrında keçirilib. Bu layihə Azərbaycanın bəşəri mədəni irsə hörmətinin və dinlərarası dialoqa sadıqlılığının praktik nümunəsidir.

Mehriban Əliyevanın təhsil, səhiyyə, sosial müdafiə, mədəniyyət, idman, xeyriyyəçilik və mədəniyyətlərarası dialoq sahələrində uzun illər ərzində həyata keçirdiyi genişmiqyaslı fəaliyyət beynəlxalq qurumların, dövlətlərin və nüfuzlu ictimai təşkilatların yüksək qiymətini alıb. Ona təqdim olunan orden, medal, fəxri adı və mükafatlar Azərbaycanı dünyada humanizm, mədəni əməkdaşlıq və milli dəyərlərə sədaqət prinsipləri ilə təmsil edən çoxşaxəli fəaliyyət yolunun tanınmasını ifadəsindir. Mehriban Əliyeva Azərbaycan Respublikasının ən yüksək təltiflərinə – “Heydər Əliyev” ordeninə və Heydər Əliyev Mükafatına layiq görüldü. Onun beynəlxalq mədəni dialoqa və mənəvi dəyərlərin qorunmasına verdiyi töhfələr UNESCO-nun “Qızıl Motsart” medalı, BMT-nin Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatının qızıl medalı və ISESCO-nun Xoşməramlı səfiri adı ilə qiymətləndirilib. Ana, uşaq və ailə sağlamlığının qorunması sahəsində fəaliyyəti Dünya Səhiyyə Təşkilatının mükafatına layiq görüldü. Avropada humanitar və mədəni əlaqələrin möhkəmləndirilməsi istiqamətində xidmətlərinə görə Mehriban Əliyevaya Avropa Olimpiya Komitələrinin Ali Ordeni, İtaliya Respublikasının “Xidmətlərə görə” Böyük Xaç Kavaleri ordeni, Fransa Respublikasının “Sərvət Legionu” ordeninin zabıt dərəcəsi, Polşa Respublikasının “Xidmətlərə görə” Böyük Komandor Xaçı, Macarıstanın “Xidmətlərə görə Komandor Xaçı”, Serbiyanın yüksək dövlət mükafatı olan “Sreten” ordeni təqdim edilib. Onun humanitar əməkdaşlığa, xalqlar arasında dostluğa və sosial təşəbbüslərə verdiyi töhfələr Pakistanın “Hilal-e-Pakistan” ordeni, Rusiya Federasiyasının “Dostluq” ordeni, “Həştərxan vilayəti qarşısında xidmətlərinə görə” ordeni, MDB-nin “Birlik Ulduzları” dövlətlərarası mükafatı, “Qızıl ürək” beynəlxalq mükafatı və digər təltiflərə ifadə olunub. Mehriban Əliyevanın dini-mədəni irsin qorunması, dinlərarası dialoq və Müqəddəs Taxt-Tacla əməkdaşlığın inkişafı sahəsindəki fəaliyyəti Vatikanın Papa Cəngavər Ordeninin ən ali dərəcəsi – IX Piy Ordeninin Böyük Xaçı (Dama di Gran Croce dell'ordine Piano) ilə qiymətləndirilib. O, 2025-ci ildə ənənəvi dəyərlərin qorunmasına, mədəniyyətlərarası və dinlərarası dialoqun inkişafına verdiyi töhfələrə görə I dərəcəli “Müqəddəs Knyaginya Olqa” ordeninə layiq təsdiqləyir.

Bu çoxşaxəli təltiflər Mehriban Əliyevanın şəxsində Azərbaycan dövlətinin humanitar siyasətinə, milli mədəniyyətinin dünyada tanıtılmasına, sosial məsuliyyət prinsiplərinə və bəşəri dəyərlərə bağlılığına verilən yüksək beynəlxalq qiymətdir. Bunlar onun xidmətlərinin Azərbaycan sərhədlərini aşdığını, mədəniyyətin, mərhəmətin və əməkdaşlığın dili ilə xalqları bir araya gətirdiyini təsdiqləyir.

Mehriban xanım Əliyevaya Azərbaycan xalqının rifahı, milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, gənc nəslin inkişafı, dövlətimizin beynəlxalq nüfuzunun yüksəldilməsi və qüdrətli Azərbaycan naminə həyata keçirdiyi fəaliyyətdə yeni-yeni uğurlar arzulanıyır.

Kəramət QƏNBƏROV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının “Dövlət qulluğu və kadr siyasəti” kafedrasının müəllimi, beynəlxalq münasibətlər üzrə tədqiqatçı

26 AVQUST - LAÇIN GÜNÜMÜZ!

Ötən əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərindən 44 günlük Vətən müharibəsində olan zaman kəsiyində biz hər il düşmənin nəzarətində olan şəhərlərimizin, regionlarımızın işğal altına düşməsi tarixlərini acı təəssüf hissi ilə qeyd edirdik. Ürəyimiz dağılırdı, xeyallarımız qanad açıb o yerlərə uçsa da, əlimiz, ürümüz çatmırdı. Laçına, Kəlbəcərə, Ağdama, Zəngilana, Qubadlıya, Füzuliyə, Cəbrayıl və digər yurd yerlərimizə.

Vətən müharibəsində qazanılan şanlı Qələbə sayəsində ölkəmizin ərazi bütövlüyü hərbi-siyasi yolla tə-

min edildikdən sonra isə bu pis ənənəyə birdəfəlik son qoyulub. İndi üçrəngli bayrağı ölkənin hər yerində, o cümlədən Şuşada, Xankəndidə, Xocalıda dalğalanan müstəqil Azərbaycanın tarixində yeni bir dönəm başlayıb. Təbii ki, həyatımıza şanlı zəfərlərimizlə əlaqədar yeni gözəl ənənələr də daxil olub. Bunlardan biri də Prezident İlham Əliyevin müvafiq sərəncamlarına əsasən, işğaldan azad edilmiş ərazilər üzrə şəhər günlərinin qeyd edilməsidir. Xatırladaq ki, dövlətimizin başçısı 2023-cü il 31 iyul tarixində “Azər-

baycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş əraziləri üzrə şəhər günlərinin təsis edilməsi haqqında” sərəncam imzalayıb. Ölkə rəhbərinin 2024-cü il sentyabrın 18-də imzaladığı sərəncamla isə həmin sənədə aşağıdakı məzmunlu dəyişiklik edilib: “20 sentyabr - Xankəndi, Xocalı, Xocavənd və Ağdərə şəhərləri günü”. Beləliklə də, respublikamızda işğaldan azad edilmiş ərazilər üzrə şəhər günlərinin sayı 9-a çatıb. Avqustun 26-sı hər bir azərbaycanlı üçün son dərəcə əziz olan təbiət incisi Laçının şəhər günüdür.

Qalib Azərbaycanın yeni bayram günləri

Xalqımızın işğaldan azad olunan ərazilərə böyük bağlılığı var. Prezident İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı ilə işğaldan azad edilmiş ərazilər üzrə şəhər günlərinin təsis edilməsi də bunun rəsmi olaraq təsdiqidir. İşğaldan azad edilmiş ərazilər üzrə şəhər günlərinin təsis edilməsi həm də böyük qələbələrimizin təbliği, gələcərdə vətənpərvərlik hisslərinin gücləndirilməsi anlamına gəlir. Azərbaycan gəncliyi ölkəmizin qururverici bir qüvvəsidir. Məlumdur ki, Vətən müharibəsində bütün nəsilərin nümayəndələri fədakarlıq göstərblər. Ancaq Prezident İlham Əliyevin dəfələrlə minnətdarlıq hissi ilə bildirdiyi kimi, müharibənin əsas ağırlığı gənclərin üzərinə düşüb. Məhz onların şücaəti sayəsində düşmən ordusu cəmi 44 gün ərzində bütün döyüş qabiliyyətini itirdi. Dövlətimizin başçısının imzaladığı sərəncamda da vurğulandığı kimi, Azərbaycanın döyüş meydanında qazandığı böyük Qələbə siyasi müstəvidə də öz təsdiqini tapdı - Ermənistan Ağdam, Kəlbəcər və Laçın rayonlarını döyüşsüz işğaldan azad etmək məcburiyyətində qaldı və bununla da tarixi ədalət bərpa olundu. Sonrakı mərhələdə isə Silahlı Qüvvələrimiz 2023-cü il 19-20 sentyabr tarixində Xankəndidə və digər ərazilərdə uğurlu lokal xarakterli antiterror əməliyyatı aparmaqla separatçıların tabutuna son mizmarı vurdu və beləliklə də, Azərbaycanın suverenliyi tam şəkildə təmin edildi. Prezident İlham Əliyevin imzaladığı iki sərəncama əsasən, hər il aşağıdakı günlər işğaldan azad edilmiş ərazilərdəki şəhərlərin günləri kimi təntənəli şəkildə qeyd olunur. Siyahını təqdim edirik:

26 avqust - Laçın şəhəri günü,
4 oktyabr - Cəbrayıl şəhəri günü,
17 oktyabr - Füzuli şəhəri günü,
20 oktyabr - Zəngilan şəhəri günü,
25 oktyabr - Qubadlı şəhəri günü,
8 noyabr - Şuşa şəhəri günü,
20 noyabr - Ağdam şəhəri günü,
25 noyabr - Kəlbəcər şəhəri günü.
20 sentyabr - Xankəndi, Xocalı, Xocavənd və Ağdərə şəhərləri günü.

Laçında əzəmətlə dalğalanan Azərbaycan Bayrağı

Ermənilər elə hesab edirdilər ki, bu torpaqlarda əbədi yaşayacaqlar. Ancaq belə olmadı, düşmənin arzusu gözündə qaldı. Ordumuz üçtərəfli Bəyanatın müddəalarına uyğun olaraq əvvəlcə Kəlbəcərdə, 2022-ci il avqustun 26-da isə Laçın şəhərində, eləcə də Zabux və Sus kəndlərində yerləşdi. 2022-ci il sentyabrın 21-də Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev Laçın şəhərinin mərkəzində üçrəngli bayrağımızı ucaltmaqla bizə sonsuz qürur hissi yaşatdı. Laçın şəhərində bayrağımızın ucaldılması-nın böyük rəmzi mənə daşdığını bildiren dövlətimizin başçısı “Biz şəhidlərimizlə, Ordumuzla, hərbiçilərimizlə fəxr edirik və bu gün burada

ytıb.

Postmüharibə dönəmində Vətən müharibəsində işğaldan azad olunan digər ərazilərimizdə olduğu kimi, Laçında da genişmiqyaslı quruculuq-bərpa işləri həyata keçirilib. Gözəl Laçınımıza həyat qayıdıb. İndi Laçın dağlarına bu yerləri çox sevn doğma insanların səs-ləri büllənd olur. Zəruri infrastruktur quruculuğundan sonra doğma diyarın məskunlaşdırılması uğurla davam edir. Xatırladaq ki, Laçına ilk köç 20 ailədən ibarət olmaqla 2023-cü ilin mayında reallaşmış və sonrakı mərhələdə bu yerlərə yeni-yeni köç karvanları yola salınıb.

Mübariz FEYZİLİ

Hədəf 1 milyard dollar...

Azərbaycan-Özbəkistan Ali Dövlətlərarası Şurasının 3-cü iclasında ticarət dövryyəsinin rekord həddə çatdırılması razılaşdırılıb

Prezident İlham Əliyev və Şavkat Mirziyoyevin iştirakı ilə keçirilən Azərbaycan və Özbəkistan Ali Dövlətlərarası Şurasının 3-cü iclasında çox mühüm məsələlər verildi. Ş.Mirziyoyevin bəyan etdiyi kimi, Ali Dövlətlərarası Şurasının üçüncü iclası və bu səmərəli format müttəfiqlik münasibətlərinin ən yüksək səviyyəsinin ən yaxşı nümayişidir. Strateji tərəfdaşlığın və müttəfiqliyin hər bir müddəası konkret, real işlərdə öz əksini tapır və bu dinamika iqtisadi mübadilələrin ruhunda özünü konkret olaraq əks etdirir. Son illərdə ikitərəfli münasibətlərin inkişafı və keyfiyyətə yeni mərhələyə çatması üçün qarşılıqlı təmaslar daha da artır, ticarət, iqtisadiyyat, investisiya, nəqliyyat və digər sahələrdə mühüm layihələrin həyata keçirilməsi birgə əməkdaşlığın gündəliyini daha da genişləndirib.

Son beş ildə qarşılıqlı ticarətin həcmi 3 dəfə artır, birgə layihələrin ümumi portfelisi isə 5 milyard dolları ötüb. Bu,

heç də son hədd deyil. Hökumətlərarası Komissiyanın iclası, Biznes Şurasının və Regionlar Forumunun toplantılarının keçirilməsi də birgə layihə və proqramların icrasında sıçrayışı təmin etməkdədir.

Azərbaycan və Özbəkistan əmtəə dövryyəsinin artırmaq üçün əlavə ticari stimulların təşviqi və təbii istiqamətinə də qətiyyətli addımlar atır, ən yaxın hədəf 2030-cu ilə qədər ticarət dövryyəsinin 1 milyard dollarlıq həddinə çatdırılmasıdır. Bunun üçün möhkəm hüquqi əsas da yaradılıb - “Azərbaycan Respublikası ilə Özbəkistan Respublikası arasında ticarət dövryyəsinin 2030-cu ilədək 1 milyard ABŞ dollarına çatdırılması üzrə Proqram”ı və “Azərbaycan Respublikası ilə Özbəkistan Respublikası arasında investisiyalar və ticarət sahələrində layihələrin həyata keçirilməsi üzrə Praktiki Fəaliyyət Planı”nı (Yol Xəritəsi)” hədəflərə çatmaq üçün mühüm hüquqi baza deməkdir.

Sərmayələrin qarşılıqlı təşviqi və mühafizəsi

Üç il əvvəl yaradılmış Azərbaycan-Özbəkistan İnvestisiya Fondu isə birgə investisiyaları əlaqələndirən və həyata keçirən əsas qurumlardan biri kimi çıxış edir. 500 milyon nəzəmə kapitalı olan fondun strateji fəaliyyət istiqamətləri olduqca genişdir və sərmayələrin təşviqi üçün bütün maliyyə, investisiya, kapital fondları ilə birgə əlaqələndirici missiyanı yerinə yetirmək niyyətindədir. Şirkətin fəaliyyəti eləcə də səhiyyə, logistika, sənaye, kənd təsərrüfatı

emalı, maliyyə texnologiyaları, informasiya texnologiyaları, təhsil və enerji sahələrini əhatə edən uzunmüddətli layihələrin hazırlanmasına və dəstəklənməsinə yönəlib. Cənab İlham Əliyevin bəyan etdiyi kimi qurumun investisiyalarının təxminən 160 milyonu artıq müəyyənəndirilib və bu vasitəli təzliklə istifadə ediləcək. Səməralı və nəticəyönümlü fond kimi bu təsisat Azərbaycan və Özbəkistan ərazisində, investisiya qoyulan layihələrdə də maliyyənin aparıcı sənaye lokomotivinə çevrilə bilər.

“Made in Central Asia” sənaye mərkəzlərinin yaradılması

Tərəflər iqtisadi-ticari əlaqələrin konkret məzmunla zənginləşdirilməsi, eləcə də 3-cü ölkələrə inteqrasiyası

üçün davamlı səylər göstərir. Hər iki ölkə iqtisadi platformada ortaq maraqlara xidmət edən təşəbbüslər və əməkdaşlıq formatını da əsas gündəliyə çevirib və regionda yeni yaradılan enerji-kommunikasiya, nəqliyyat xətlərində birgə təmsil olunmaq iradələrini nümayiş etdirməkdədir. Bu baxımdan Azərbaycan və Özbəkistanın prinsipial strateji qərarları ikitərəfli əlaqələrin inkişafını təmin etməklə bərabər, daha geniş coğrafi inkişafa, regional əməkdaşlığın möhkəmlənməsinə töhfələr verməkdədir. Bu faydalı model Mərkəzi Asiya və digər region ölkələrinin birgə inteqrasiyası, nəqliyyat-enerji bağlantılarının açarı kimi çıxış edir. Azərbaycanın Məşvərət Görüşləri formatına qoşulmasından sonra iqtisadi və humanitar əməkdaşlığın genişləndirilməsi üçün yeni imkanlar açılıb. Bölgədə istehsal zəncirlərini birləşdirmək və “Made in Central Asia” brendi üzrə sənaye mərkəzlərinin yaradılması da Mərkəzi Asiya dövlətlərinin iqtisadi inteqrasiyasına töhfələr verə bilər.

Biznesmenlər Şurası yaradılır

satın yaradılması üçün zəruri texniki və hüquqi məsələlər həll edilməkdədir. Şura biznes nümayəndələri arasında birbaşa qarşılıqlı fəaliyyəti təmin etmək, onların üzləşdiyi texniki çətinlikləri və hüquqi məsələlərin operativ şəkildə həllinə nail olmaq, institusional dəstək göstərmək, biznes planlarının realizasiyası istiqamətlərdə çevik və təsirli addım atmaq məqsədi daşıyır.

Özbəkistan və Azərbaycanda ikitərəfli və çoxtərəfli iqtisadi layihələri genişləndirməklə həm iqtisadi-ticari münasibətlərin dinamikasını, həm də qarşılıqlı sərmayə yatırımlarının məbləğini artırmaq niyyətindədir. Bu prosedə iri şirkətlər və investisiya korporasiyaları ilə yanaşı, kiçik və orta biznes icmasının da sərmayə təşviqinə cəlb edilməsinə ehtiyac var. Bu baxımdan Biznesmenlər Şurası bu funksiyaları öz üzərinə götürərək ticarət-sənaye palataları və sahibkarlar assosiasiyalarının xətti ilə koordinasiyanı təmin edəcək, investisiya paketinin formalaşdırılmasına töhfə verəcək.

E.CƏFƏRLİ

Ortaq maliyyə platforması

Azərbaycan və Özbəkistanın müvafiq qurumları son illərdə iqtisadi təmasları artırmaq üçün sıx işləyir. Ali Dövlətlərarası Şura, Hökumətlərarası Komissiya və digər strukturlar dövlət və özəl sektorun təmsilçilərinin biznes layihələrinin icrasında əlaqələndirici rol oynamaqdadır. Həm

Azərbaycan-Özbəkistan İnvestisiya Fondu birgə iqtisadi hədəflərə çatmaqda əlaqələndirici rol oynayır

Özbəkistanda, həm də Azərbaycanda ikitərəfli və çoxtərəfli iqtisadi tədbirlərin sayı artmaqdadır. Tərəflər ara-

sında müəyyən edilmiş hədəf investisiya müəssisələri və biznes dairələri arasında birgə layihələrin həyata ke-

çirilməsi sayəsində sərmayə paketinin həcmi 10 milyard dollara çatdırmaqdadır. İki ölkənin sahibkarları

arasında birbaşa əlaqələrin qurulmasına dəstək vermək, birgə investisiya layihələrini təşviq etmək məqsədilə bir çox institusional-iqtisadi mexanizmlərdən də istifadə edilməkdədir. Bu prosesdə Azərbaycan-Özbəkistan İnvestisiya Fondu mühüm rol oynamaqdadır.

Sərmayələrin qarşılıqlı təşviqi və mühafizəsi

“Azərbaycan Respublikası ilə Özbəkistan Respublikası arasında strateji tərəfdaşlığın dərinləşdirilməsi və hərtərəfli əməkdaşlığın genişləndirilməsi haqqında” 2022-ci il 21 iyun tarixli Bəyannamə və “Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Özbəkistan Respublikası Hökuməti arasında sərmayələrin qarşılıqlı təşviqi və mühafizəsi haqqında” Sazişə əsasən, Azərbaycan-Özbəkistan İnvestisiya Şirkəti (Fondu) yaradılıb. Yeni qurum 2023-cü ilin dekabrında Özbəkistanda “Azerbaijan Uzbek Investment” MMC Birgə Müəssisəsi (AUIÇ) kimi qeydiyyatdan keçib. 2024-cü il avqustun 22-də Daşkənddə ofisinin açılışı olan fond, bununla da rəsmən fəaliyyətə başlayıb.

Qurumun missiyası iqtisadiyyatın müxtəlif sahələri üzrə fəaliyyət göstərən şirkətlərin kapitalında 49 faizə-dək paya sahib olmaqla, biznesin genişləndirilməsi və inkişafı üçün maliyyələşməni təmin etməkdən ibarətdir. Ofisi Daşkənd şəhərindəki “Triliant Tower 1” Biznes Mərkəzində

Fondun səmərəli və nəticəyönümlü fəaliyyətini təqdir edən Prezident İlham Əliyev Azərbaycan və Özbəkistan Ali Dövlətlərarası Şurasının 3-cü iclasında bildirib ki, 500 milyon dollardan təxminən 160 milyon artıq müəyyənləşdirilib. Lakin nəzərdə tutulan və artıq müqavilələr bağlanmış layihələr üzrə investisiyaların həcmi fondun həcmindən xeyli çoxdur. Bu

yerləşən investisiya şirkətinin nizamnamə kapitalı 500 milyon dollardır. Birgə müəssisənin strateji məqsədi idxalı əvəz edən və yüksək texnologiyalı məhsul istehsalının təşviqi, iki ölkə arasında ticarət dövriyyəsinin artırılması, emal sahələri və innovasiyaların inkişafı, xarici investisiyaların cəlb edilməsidir. Hüquqi şəxs statusuna malik fond müqavilələr bağlamaq, əmlak və şəxsi qeyri-əmlak hüquqları əldə etmək və öhdəliklər götürmək, məhkəmədə, arbitrajda və münisiflər məhkəməsində iddiaçı və cavabdeh olmaq hüququna malikdir.

baxımdan, fondun kapital resurslarının gələcəkdə artırılması istisna deyil. İnvestisiya Fondunun digər

Azərbaycan-Özbəkistan İnvestisiya Fondunun fəaliyyət istiqamətləri olduqca genişdir və sərmayələrin təşviqi üçün bütün maliyyə, investisiya, kapital fondları ilə birgə əlaqələndirici missiyanı yerinə yetirmək niyyətindədir. Nizamnamə kapitalında Azərbaycanın payı 75 faiz, Özbəkistanın payı isə 25 faizə bərabər olan fond Azərbaycan və Özbəkistan ərazisində, investisiya qoyulan layihələrdə aparıcı sənaye tərəfdaşı olmaqla, aparıcı maliyyə institutu funksiyasını daşımaqdadır.

Fond Özbəkistanda faydalı qazın-

tların və qızıl yataqlarının birgə kəşfiyyatı və işlənməsi məqsədilə Azərbaycanın “AzeGold” QSC və Özbəkistanın “Uzbekgeologorazvedka” ASC ilə birlikdə müştərək müəssisənin yaradılması layihəsini dəstəkləyir. Sənaye və istehsalatda müxtəlif sektorları əhatə edən 4 mühüm istehsalat müəssisəsinin maliyyələşdirilməsi həyata keçirilir və buraya daxili bazara və ixraca yönəlmiş idxaləvəzləyici yüksək texnoloji istehsal xətləri daxildir. Eyni zamanda, hər iki ölkənin rəqəmsal maliyyə sistemlərinin və innovasiyaların inkişafına yönəlmiş fintech layihəsi də dəstəklənməkdədir. Eləcə də təhsil sektorunda Daşkənddə yerləşən Amerika Texnologiya Universitetinin maddi-texniki bazasının və infrastrukturunun qurulmasına 2 milyon dollar sərmayə ayrılıb.

Fondun digər başlıca prioriteti idxalı əvəz edən və yüksək texnologiyalı birgə istehsal sahələrinin yaradıl-

masıdır ki, bu da hər iki ölkənin strateji maraqlarına uyğundur, çünki yerli istehsal qarşılıqlı mübadilə olunmaqla iki ölkə arasında ticarət dövriyyəsinin artırılmasına töhfə verəcək və başqa dövlətlərdən mal asılılığını azaldacaqdır.

Fondun digər fəaliyyət istiqamətinə sərmayələrin təşviqi üçün bütün maliyyə, investisiya, kapital fondları ilə birgə əlaqələndirici missiyanı yerinə yetirməkdir. Belə ki, Azərbaycan və Özbəkistan ərazisində, investisiya qoyulan layihələrdə aparıcı sənaye tərəfdaşının olması şərtinə, qarşılıqlı maraq doğuran mövcud və yeni yaradılmış təsərrüfat subyektlərinin nizamnamə kapitalında minoritar payların və səhm paketlərinin, həmçinin həmin subyektlərin istiqrazlarını və digər qiymətli kağızlarının əldə edilməsi, kreditlərin ayrılması və qiymətli kağızların buraxılışı da nəzərdə tutulur ki, bu da şirkətə mühüm maliyyə institutu funksiyasının səlahiyyətlərinin verilməsi deməkdir.

Fondun kapital resurslarının artırılması istisna deyil

nəzərdə tutulur. Türk Dövlətləri Təşkilatının Qarabağ Bəyannaməsindən irəli gələn vahid sərmayə proqramlarının həyata keçirilməsinə töhfə verməklə İnvestisiya Şirkəti türkdilli ölkələrin coğrafiyasında aqrar-sənaye kompleksi, su təchizatı sektoru, səhiyyə sektoru, avtomobil sənayesi, elm, tədqiqat və texnologiya, təbii

qaz sənayesi, geyim və tekstil sənayesi, mədənçıxarma və metallurgiya sənayesi və digər prioritetlərə sərmayə cəlb edə bilər. Bu baxımdan fondun maliyyə kapitalının daha da böyüyərək gələcəkdə dayanıqlı iri sərmayə institutuna çevrilməsi də istisna deyil.

E.CƏFƏRLİ

Startup sektorunda rəqabət böyüyür

Şəhadətnamə alan sahibkarların sayı 292-yə çatıb

Azərbaycanda rəqəmsal iqtisadiyyatın müasir atributlarından biri olan startup ekosistemi biznes ideyalarının mükəmməl aləti kimi öz imkanlarını artırmaqdadır. Uğurlu biznes layihəsi kimi startaplar kiçik və orta biznesin (KOB) marağında ön plana çıxır və sahibkar tərəfindən əldə edilən “Startup” şəhadətnamələrinin sayı artır. Ki-

çik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi (KOBİA) sahibkarların “Startup” şəhadətnaməsinin verilməsi ilə bağlı müraciətlərini dəyərləndirərək 16 layihədən 10-nunu məqsədmüvafiq hesab edib. Həmin 10 sahibkar “Startup” şəhadətnaməsi ilə təmin edilib. “Startup” şəhadətnamələri “Invitation Group” MMC tədbirlərin planlaşdırıl-

ması, dövlətlərin idarə olunması üzrə rəqəmsal xidmət, “Rekrio” MMC işə qəbul zamanı avtomatlaşdıran süni intellekt agenti platforması, “GRC Lab” risklərin idarə olunması və GRC-yə normativ uyğunluq proseslərinin rəqəmsallaşdırılması, “AI Development” MMC şəhərdə nəqliyyat hərəkətinin təhlili və monitorinqini həyata keçirən

süni intellekt əsaslı analitika platforma layihələrinə verilib. Həmçinin “Yolutap” MMC sağird və gənclərin peşəyönümü, qabiliyyətlərinin qiymətləndirilməsi və karyera planlaşdırılmasını dəstəkləyən rəqəmsal platformasına görə şəhadətnamə ilə təmin edilib. Digər şəhadətnamə əldə edənlər isə fiziki şəxslər - Elmir Yunusov (süni intel-

lekt əsaslı fərdi təhsil və peşə), Ələmdar Manafov (planlaşdırma, idarəetmə və məhsuldarlığın artırılması), Mirzəlal Məmmədov (müşərilərlə münasibətlərin idarə olunması), Aqil Qumuxov (iş elanları üçün rəqəmsal platforma) və Mehrac Abdurahmanlı (iş elanına uyğunlaşdırılmış CV hazırlığı platforması) olub.

Biznesin rəqəmsal modeli

Beləliklə, indiyə qədər həmin şəhadətnaməni əldə edən KOB subyektlərinin sayı 292-yə çatıb. Bu, Azərbaycanda yerli startup ekosisteminin gücləndiyini, süni intellektin və rəqəmsal transformasiyanın sürətlə böyüdüüyünü və sahibkarlar üçün yeni rəqəmsal münbət dövrün başladığını təsdiqləyir. Şəhadətnamə ilə təmin edilən biznes layihələrinin böyük əksəriyyətinin süni intellekt bizneslərinə əsaslandığını nəzərə alsaq, startup strategiyasının sürətlə irəlilədiyini görmək mümkündür. Bu, eyni zamanda,

kiçik və orta bizneslərin rəqəmsallaşmada fəal iştirakını və süni intellekt texnologiyalarına böyük marağını əks etdirir. Yeni biznes icması idarəetmə, marketing və s. proseslərin böyük hissəsini süni intellektlə həll etməklə daha az resursla yüksək nəticələr qazanmaq istəyir. Eyni zamanda, bizneslər rəqəmsal proqramlar vasitəsilə bütün işlərini tək məkandan idarə etməyə çalışırlar. Nəticədə bu model biznesin müasir inkişaf trendinə çevrilir.

Dünya startap ailəsində Azərbaycanın yeri

Göründüyü kimi, ölkəmizdə innovasiya infrastrukturunun yaradılması, texnoparkların inkişafı, innovativ layihələr üçün maliyyə mexanizmlərinin olçatənliyinin artırılması, İKT sahəsində insan kapitalının yetişdirilməsi sahələrində müsbət meyillər açıq müşahidə edilməkdədir. Azərbaycanlı startapçılar biznes ideyaları, kəşf və bacarıqları ilə artıq global bazarlarda uğurlu investorlar kimi qəbul edilir. Bu motivasiyalar sayəsində son illərdə Azərbaycanın IT və rəqəmsal sektorlarında startap, süni intellekt və biznes ideyaları dünya ölkələrinin startapları ilə rəqabət aparmağa çalışır. Onların KOBİA, Xəzər-Vençur, Elmin İnkişafı Fondu, Prezident yanında Gənclər Fondu, Sahibkarlar Təşkilatları Milli Konfederasiyasında təmsil olunan bacarıqlı gənc

ideya müəllifləri kifayət qədər uğur qazanmağa nail olub. Ölkəmizi təmsil edən “SkyBee” komandası Ümumdünya Startap Yarışmasının (World Startup Competition) Asiya və Afrika üzrə Regional Final Müsabiqəsində 30-dan artıq texnologiya şirkəti arasında “Aqrar sektorda ən yaxşı startap” nominasiyasının qalibi olub. Azərbaycanlı startapçılar artıq okeanın o tayında da rəqabət üçün imkanlarını snamağa çalışır. ABŞ-da keçirilən Ümumdünya Startap Yarışmasına azərbaycanlı layihə müəlliflərinin iştirak hüququ qazanması və öz biznes ideyalarını nümayiş etdirməsi də bu sektorun uğurlarını təsdiqləyir.

Dünya ölkələrinin innovasiya ekosisteminin təhlilini aparan “StartupGenome” şirkətinin bir müddət əvvəl açıqladığı 2025-ci il üzrə hesabatda Azərbaycan “Asiya ekosisteminə istedadların olçatənliyi” reytingində ilk 25 ölkə arasında yer alır. “Startup Genome” hesabatında göstərilir ki, Azərbaycandakı ekosistem dövlətin rəqəmsal transformasiya yanasması, kibertəhlükəsizlik və insan kapitalının inkişaf təşəbbüsləri ilə hərtərəfli dəstəklənir. 2024-2025-ci

Güzaşt və motivasiyalar investorların marağını artırır

maddəsinə əsasən, “Startup” şəhadətnaməsi olan fiziki şəxs şəhadətnaməni aldığı tarixdən 3 il müddətinə və həmin startap şəhadətnaməsi üzrə innovasiya fəaliyyətindən əldə etdikləri gəlirləri vergidən azadadır. Həmçinin startaplar üzrə texnoloji avadanlıqlar və maddi-texniki güzəştlər və təşviqlər də bu sahədə motivasiyaedici mühit yaradır.

Startapların nüfuz etdiyi yüksək texnologiyalar parklarında da xüsusi aktivlik nəzərə çarpmıqdır. Bu, texnopark rezidentlərinin sayının 96-ya yüksəlməsinə səbəb olub. Qeyd edək ki, Vergi Məcəlləsində edilmiş dəyişikliklərə və 2023-cü il yanvarın 1-dən qüvvəyə minən yeni qaydalara əsasən, texnologiyalar parkı-

nın rezidenti kimi texnologiyalar parkından könər sistem inteqrasiyası, proqram təminatının hazırlanması və inkişaf etdirilməsi fəaliyyətini həyata keçirən şəxslər qeydiyyatdan alındıqları hesabat ilindən başlayaraq 10 il müddətinə mənfəət, gəlir əmlak vergiləri, dividendlər, texnikanın, texnoloji avadanlıqların və qurğuların idxalına mənasibətdə ÖDV-dən azad edilib. Vergi güzəştləri onların həm texnopark, həm də texnoparkdan könər fəaliyyətinə şamil edilir.

Nəticədə bu güzəşt və motivasiyalar yüksək texnologiyalar və innovasiyalar sektorunda çalışan gənc biznes icmasının sistem inteqrasiyası, proqram təminatı, süni intellekt məhsulları üzrə inkişafında əlverişli mühit yaradır. Eyni zamanda, “Startup” şəhadətnaməsi layihəyə yerli və xarici investorların marağını artırır, məhsul bazarlara çıxışı asanlaşdırır.

illərdə startaplar üçün “Microsoft”, “Viveka” və “Startup Wise Guys” kimi global səviyyədə

“StartupGenome” beynəlxalq hesabatında əlverişli mövqe

tanınan şirkətlərin cəlb edilməsi ilə bir sıra layihələr reallaşdırılıb, rəqəmsal dövlət xidmətlərinin spektri və miqyası genişləndirilib. Ölkədə, həmçinin oyun sənayesinin inkişafı strategiyasının bir hissəsi olaraq nü-

əməkdaşlıq proqramları startapların müasir biznes modeli kimi ön plana çıxması ölkəmizdə yüksək rəqabətli insan kapitalının formalaşmasında mühüm rol oynayacaqdır.

E.CƏFƏRLİ

İxrac marşrutlarının şaxələndirilməsi...

Hörmüz boğazının bağlanması ölkəmizin ixrac imkanlarına fiziki olaraq heç bir təsir göstərmir

Təchizat yollarına yaranan təhdidlər son vaxtlarda Yaxın Şərqdə və Şərqi Avropada uzanan müharibələrin ən ağır fəsadları sırasında yer alır. Xüsusilə də ABŞ-İran müharibəsin-

dən əvvəlki mərhələdə global enerji təchizatının təxminən 20 faizini təmin edən Hörmüz boğazı ətrafında yaranan qeyri-müəyyənlik bütün dünyanı ciddi sınaq qarşısında qoyub. İranla Oman arasında yerləşən və Oman körfəzinə, eləcə də Ərəbistan dənizinə çıxış yaradan dar boğazın bağlanması ilk növbədə Səudiyyə Ərəbistanı, İraq, Küveyt, İran, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri və Qətər kimi Körfəz ölkələrinin enerji ixracına

Azərbaycana böyük üstünlüklər qazandırır

birbaşa zərbə vurur.

Quruda və dənizdə zəngin resurslara malik olan Azərbaycan isə dünyaya üçün indiki kritik dövəmdə özünün enerji məhsullarının ixracında hər hansı bir çətinliklə üzləşmir. Bunun ən mühüm səbəbi isə Azərbaycanın strateji yanaşma sərgiləməklə şaxələndirilmiş neft-qaz ixracı marşrutları yaratmağa nail olmasıdır. Zamanında bunu etmək asan deyildi. Ölkəmizə müxtəlif mərkəzlərdən

təzyiqlər göstərilirdi. Ancaq Azərbaycan əvvəlki mərhələdə Ulu Öndər Heydər Əliyevin, sonrakı mərhələdə isə Prezident İlham Əliyevin uzaqgörən diplomatiya və siyasi qətiyyət sərgiləmələri sayəsində təzyiqləri dəf etməyə və özünün optimal seçiminə, strateji maraqlarına cavab verən müasir nəql marşrutları qurmağa nail oldu.

Əlbəttə ki, burada yenə də Azərbaycan dövlətinin fəal səyləri ilə re-

gion ölkələrinin, eləcə də ABŞ, Böyük Britaniya kimi dövlətlərin siyasi və texniki dəstəyi ilə beynəlxalq komandanın formalaşmasının böyük önəmini xüsusi vurğulamaq lazımdır. Digər bir mühüm məqam isə ondan ibarətdir ki, zamanında Azərbaycanın strateji yanaşma sərgiləməklə yaratdığı müasir nəql marşrutu bu gün həm də Mərkəzi Asiya regionunda yerləşən dost ölkələr üçün geniş ixrac imkanları təqdim edir.

Azərbaycan nefti üç marşrutla təhlükəsiz şəkildə dünya bazarlarına çıxarılır

Ayrı-ayrı təchizat yollarının təhdid altında qaldığı bir vaxtda Azərbaycan nefti üç marşrutla dünya bazarlarına çıxarılır. Ölkəmizin əsas neft ixrac marşrutu Bakı-Tbilisi-Ceyhan (BTC) boru kəməridir. BTC əsas Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulan Azərbaycanın müasir enerji strategiyasının ən mühüm nailiyyətlərindən biridir. Təsədüfi deyildir ki, boru kəməri onun ideya müəllifi olan və layihənin həyata vəsiqə almasında böyük söz göstərən Ulu Öndərin adını daşıyır. Bu boru kəməri Xəzər regionunu Qara dəniz özəsi vasitəsilə Aralıq dənizi ilə birləşdirən strateji enerji dəhlizi formalaşdırıb və Xəzər enerji resurslarının beynəlxalq bazarlara nefti modelini əsaslı şəkildə dəyişib. “Üç dənizin əfsanəsi” də adlandırılan kəmər Azərbaycanın 13 rayonundan (443 kilometr), Gürcüstanın 7 bölgəsindən (249) və Türkiyənin 9 rayonundan (1076) keçir. Kəmərin bir sıra böyük yerüstü qurğuları, o cümlədən 8 nasos stansiyası var. Sənəçəldəki baş nasos stansiyasından sonra ikinci stansiya yenə də Azərbaycanın ərazisində - Yevlaxda yerləşir. İki stansiya Gürcüstanda, dördü

isə Türkiyədədir.

BTC-nin ötürücülük qabiliyyəti gündəlik 1,2 milyon bareldir. Kəmər Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə ərazisindən keçərək Aralıq dənizindəki Ceyhan limanına çıxır. İstismara verildiyi tarixdən ötən 20 il ərzində Bakı-Tbilisi-Ceyhan vasitəsilə 560 milyon tondan çox Azərbaycan mənşəli neft və kondensat ixrac olunub. 1768 kilometr uzunluğunda olan BTC 2006-cı ilin iyun ayında istismara verildəndən cari ilin iyun ayının sonunaqədər bu boru kəməri vasitəsilə tranzit daşımaları da daxil olmaqla, ümumilikdə, təqribən 631 milyon ton (4,7 milyard bareldən çox) xam neft nəql edilib və Ceyhanda 6276 tankərə yüklənərək dünya bazarlarına göndərilib.

Bundan başqa, Bakı-Supsa və Bakı-Novorossiysk kəmərləri də Azərbaycanın neft ixrac infrastrukturunun tərkib hissəsidir. Bu marşrutların əsas üstünlüyü onların Hörmüz boğazından yan keçməsidir. Buna görə də boğazın bağlanması Azərbaycan neftinin ixrac üçün fiziki olaraq həmin keçiddən keçə bilməməsi problemini yaratmır. BTC Azərbaycan neftini birbaşa Aralıq dənizinə çıxarır.

Bakı-Tbilisi-Ceyhan Şirkəti (BTC Co) elan edib ki, 1 iyul 2026-cı il tarixindən Bakı-Tbilisi-Ceyhan ixrac neft boru kəmərinin operatorluğu “BP Exploration (Caspian Sea) Limited” (bp) şirkətindən SOCAR-a məxsus törəmə müəssisə olan “SOCAR Midstream Operations” MMC-yə (SMO) keçir. BTC-nin istismarının bp-dən SOCAR-a keçirilməsi ölkəmiz üçün strateji önəm daşıyır.

bp-dən verilən məlumata görə, operatorluğun ötürülməsi BTC boru kəmərinin Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə hissəsini əhatə edir. Bundan əlavə, BTC boru kəməri ilə bağlı bütün fəaliyyətlərin idarə edilməsi, habelə həm BTC, həm də Cənubi Qafqaz Boru Kəməri (CQBK) sistemləri ilə əlaqədar bp tərəfindən icra olunan ümumi fəaliyyətlərin operatorluğu da SMO şirkətinə keçir.

BTC-nin istismarının bp-dən SOCAR-a keçirilməsi ölkəmiz üçün strateji önəm daşıyır

“Operatorluğun ötürülməsi BTC layihəsinin əsasını təşkil edən və yekun hazırlıq qərarının bir hissəsi kimi qəbul edilmiş müvafiq sənədlərə əsaslanır. Ötürülmə Səngəçal terminalının ərazisində yerləşən obyektlər istisna olmaqla, hər üç ölkədəki bütün ayrıca BTC obyektlərini və fəaliyyətləri, eləcə də BTC/CQBK-yə aid ümumi fəaliyyətləri əhatə edir”, - deyər məlumatda qeyd olunub.

Səngəçal terminalının operatorluğu isə dəyişməz qalır - bp bu obyektin operatorluğunu icra etməkdə davam edəcək. BTC Co. şirkətinin səhmdarlıq strukturu da dəyişməyəcək.

SOCAR-ın prezidenti Rövşən Nətinə keçir.

cəfin sözlərinə görə, Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəməri Azərbaycanın uzaqgörən enerji strategiyasının, möhkəm beynəlxalq tərəfdaşlıqların və uzunmüddətli əməkdaşlıq öhdəliyinə birgə sadıqlılığının davamlı göstəricisidir. “Ötən iyrmi il ərzində BTC Azərbaycanın davamlı inkişafına mühüm töhfə verib, regional əməkdaşlığı gücləndirib və global enerji təhlükəsizliyini artırıb. BTC-nin operatorluğunun BTC və Cənubi Qafqaz Boru Kəməri (CQBK) sistemlərinin ümumi operatorluğu ilə birgə SOCAR-a ötürülməsi şirkətin dünya səviyyəli enerji infrastrukturunun idarə edilməsində artan təcrübəsini əks etdirən mühüm mərhələdir. SOCAR bu strateji enerji dəhlizinin təhlükəsiz, etibarlı və səmərəli fəaliyyətini təmin etmək öhdəliyinə tam sadıq qalaraq onun regional və global enerji təhlükəsizliyinə töhfəsini daha da gücləndirəcək”, - deyər Rövşən Nəcəf vurğulayıb.

Bundan əvvəl, müvafiq sənədlərə uyğun olaraq, 8 iyun 2026-cı il tarixindən Qərb İxrac Boru Kəmərinin (QİBK) Azərbaycan və Gürcüstan ərazilərindəki obyektləri Azərbaycan (SMO) və Gürcüstan (Gürcüstan Neft və Qaz Korporasiyası - GOGC) hökumətləri adından çıxış edən qurumlara geri təhvil verilib.

Energetika Nazirliyinin məlumatına görə, ötən il Azərbaycanın qaz ixracı 25,2 milyard kubmetr təşkil edərək 2024-cü ildəki səviyyə ilə eyni qalıb. Qaz ixracının 12,8 milyard kubmetri Avropaya, 9,6 milyard kubmetri Türkiyəyə, 2,3 milyard kubmetri Gürcüstana, 0,5 milyard kubmetr isə Suriyaya ixrac edilib.

Hazırda Azərbaycan Avropa İttifaqı ölkələrinə təbii qaz tədarükünü genişləndirməklə bağlı danışıqları davam etdirir. Prezident İlham Əliyev IV Şuşa Qlobal Media Forumunda sualları cavablandırarkən ölkəmizin ixrac hədəflərinə diqqət çəkərək vurğulayıb: “Biz bu ildən Avstriya və Almaniya qaz ixracına başlamışıq. Bu, bizim ümumi strategiyamızın tərkib hissəsidir ki, Avropa və global bazarda mövcudluğumuz gücləndirək. Avropa bazarı premium bazardır, ən yaxşı qiymətlər oradadır və təbii ki, biz orada öz imkanlarımızı genişləndirməkdə maraqlıyıq. Bəli, biz artıq 16 ölkəyə boru kəmərləri ilə qaz nəql edirik. Bu baxımdan bu göstərici üzərə biz dünyada birinci yerdəyik və bu imkanlar genişləndiriləcək”.

Mübariz ABDULLAYEV

BTC-nin yaratdığı geniş tranzit imkanları

BTC regional əməkdaşlığın və etibarlı beynəlxalq tərəfdaşlığın rəmzi kimi də xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Belə ki, layihənin dəyəri yalnız daşınan neft həcmələri ilə ölçülmür, eyni zamanda region ölkələri, şirkətlər və xalqlar arasında formalaşdırıldığı etimad, əməkdaşlıq və uzunmüddətli tərəfdaşlıq münasibətlərində də öz əksini tapır.

BTC əlbəttə ki, ilk növbədə Azərbaycan neftinin təhlükəsiz şəkildə dünya bazarlarına çıxarılması üçün inşa olunub. Lakin BTC Azərbaycan üçün həm də geniş tranzit imkanları açıb. Hazırda Xəzərin digər sahillərində yerləşən dost ölkələr də ondan faydalanırlar. Bundan məmnunluğunu bildirən Prezident İlham Əliyev vurğulayıb: “Əgər o kəmər olmasaydı, Azərbaycan öz nefti və ondan sonra qaz potensialını dünya bazarlarına çatdırıbilməzdi. Beləliklə, dəhliz yaradıldı. Xə-

zər dənizi-Qara dəniz-Aralıq dənizi əməkdaşlıq formatı formalaşmışdır. Xəzər dənizini Aralıq dənizi ilə birləşdirən Bakı-Tbilisi-Ceyhan bu gün uğurla fəaliyyət göstərir və başqa ölkələrə də xidmət edir. Dəhliz formalaşandan sonra əlbəttə ki, Azərbaycan öz tranzit rolunu oynamağa başlamışdır. Bu gün biz qeyd edə bilərik ki, artıq Azərbaycan öz coğrafi vəziyyətindən, logistika imkanlarından tam şəkildə istifadə edir”.

Bu ilin yanvar-iyul aylarında Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft ixrac kəməri ilə 14 milyon 773,2 min ton neft nəql edilib. Bəhs olunan dövr ərzində BTC kəməri ilə nəql edilmiş neftin 82,3 faizini və ya 12 milyon 154,7 min tonunu Azərbaycanca hasil edilən neft, 17,7 faizini və ya 2 milyon 618,5 min tonunu isə Türkmənistan və Qazaxıstandan daxil olan neft təşkil edib.

imzaladığı ikinci böyük kontrakt “Şahdəniz” qaz yatağı üzərdir. Xatırladaq ki, bu kontrakt 1996-cı il iyulun əvvəlində Xəzər Neft-Qaz Sərgisinin keçirildiyi gündə imzalanıb. Bütövlükdə, Azərbaycanın təsdiq edilmiş mavi yanacaq ehtiyatlarının həcmi 2,6 trilyon

Avropanın çox mühüm təchizat marşrutu - Cənub Qaz Dəhlizi

kubmetrə bərabərdir. Azərbaycan qazını xarici istehlakçılara çatdırmaq üçün 2007-ci ildə Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz boru kəməri istismara verilib. “Şahdəniz” yatağının birinci mərhələsi çərçivəsində hasil edilən qazın bu kəmərlə ixracına başlanıb. Bununla da Azərbaycan özünü dünyada həm də mavi yanacaq ölkəsi kimi təsdiqləməyə başlayıb.

Lakin “Şahdəniz” və digər yataqların zəngin ehtiyatlarının Avropaya çatdırılması üçün daha böyük həcmli yeni dəhlizin yaradılmasına ehtiyac var idi. Beləliklə, respublikamız özünün böyük qaz həcmələrini ixrac etmək və Avropanın enerji təhlükəsizliyinə yeni töhfələr vermək məqsədilə Cənub Qaz Dəhlizinin yaradılması təşəbbüsünü irəli sürüb. Cənub Qaz Dəhlizi ideyası Azərbaycanın iradəsi və liderliyi sayəsində reallığa çevrilməyə başlayıb. 2011-ci ildə Azərbaycan və Avropa Komissiyası arasında Cənub Qaz Dəhlizi layihəsi üzrə Birgə Bəyannamə imzalanıb və

bu, həmin layihənin icrasının başlanğıc mərhələsi olub.

Açıq dənizə çıxışı olmayan Azərbaycanı Aralıq və Adriatik dənizləri ilə birləşdirən layihə bir vaxtlar çoxlarına xəyal kimi görünəndə, artıq reallıqdır. Bu gün Avropanın çox mühüm təchizat marşrutu sayılan Cənub Qaz Dəhlizi üç boru kəməridən ibarət inteqrasiya edilmiş boru kəmərləri sistemidir - Cənubi Qafqaz boru kəməri, Trans-Anadolı (TANAP) boru kəməri və Trans-Adriatik (TAP) boru kəməri. TAP İtaliyaya qədər uzanır. Cənub Qaz Dəhlizi 3500 kilometr uzunluğunda müəkkəb texniki infraquruktur. Onun bir hissəsi hündür dağlardan, bir hissəsi isə dənizin dibindən keçir. 2020-ci ilin son gününə dekabrın 31-də layihənin yekun hissəsi olan TAP istifadəyə verildi. Həmin dövrdən etibarən Azərbaycan Türkiyə və Gürcüstandan əlavə, hazırda Avropanın 12 ölkəsinin də mavi yanacaq təchizatında mühüm rol oynayır.

Qazaxıstan MSK Qurultaya seçkilərdə səsvermənin nəticələrini açıqlayıb

Qazaxıstanın Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK) avqustun 23-də keçirilmiş Qazaxıstan Respublikasının Qurultayına deputat seçkilərində səsvermənin nəticələri-

(3,11 faiz), Qazaxıstanın “Baytak” Yaşlılar Partiyası isə 97 min 751 səs (1,07 faiz) toplayıb.

ni açıqlayıb.

AZƏRTAC Qazaxıstan MSK-ya istinadla xəbər verir ki, seçici siyahılarına 12 milyon 623 min 289 nəfər daxil edilib. Səsvermədə 9 milyon 351 min 539 seçici səs verib. Yekun seçici fəallığı 74,08

faiz olub.

Səsvermənin nəticələrinə əsasən, “Ədalət” partiyasına 6 milyon 528 min 948 nəfər səs (71,17) verib. “Aulı” partiyası 574 min 621 (6,26 faiz), “Respublika” partiyası 509 min 631 (5,56 faiz), Qazaxıstanın Demokratik Partiyası “Ak jol” 478 min 83 (5,21 faiz), Ümumxalq Sosial-Demokrat Partiyası isə 469 min 58 (5,11 faiz), Qazaxıstan Xalq Partiyası 285 min 395

ABŞ sığınacaqqla bağlı müraciət etmiş əcnəbilər üçün vizaları ləğv edə bilər

ABŞ-ın Prezident Administrasiyası sığınacaq üçün müraciət etmiş və ya onu almaq prosesində olan əcnəbilər üçün 200 000-ə qədər turistik və iş vizasını ləğv etməyi planlaşdırır.

“Report”-un məlumatına görə, bu barədə “Associated Press” (AP) ABŞ Dövlət Departamentinin sənədlərinə istinadən məlumat yayıb.

Dövlət Departamenti ABŞ-ın Daxili Təhlükəsizlik Nazirliyi ilə

qısamüddətli vizalarla ölkəyə daxil olan və sonra burada qalmaq üçün sığınacaq üçün müraciət edən əcnəbiləri müəyyən etmək

üçün əlaqələndirmə işləri aparır.

AP-nin Ağ Evdəki mənbələrinin məlumatına görə, Dövlət Departamenti yaxın həftələrdə yeni tədbirlər elan edə bilər. Bunlar ilk növbədə son 10 il ərzində verilmiş B1/B2 turist və iş vizalarına təsir edəcək.

Vizanın ləğvi onun sahibinin ABŞ-dan dərhal deportasiyası deməkdir. Lakin ölkəyə turist və ya iş məqsədləri ilə daxil olan şəxs statusunu itirəcək və fərqli immiqrasiya kateqoriyasına keçiriləcək.

Şah İsmayıl Xətai: İmtina etmək, yoxsa tarixin gizlin və gerçəklərinə baxmaq

Azər TURAN

əvvəli ötən sayımızda

Türkiyə ədəbiyyatında və tarixşünaslığında Sultan Səlim Şama gədir, kəramətlər göstərir. Muhiyiddin Arabinin məzarını tapdırır və onu ziyarətə gəlir. Amma Şah İsmayıl Bağdada gəlir və neçə-neçə övləyin məzarını dağıtdır. Axı ən azı tarixi həqiqətlər də təsbit edir ki, Kərbəladakı İmam Hüseyn türbəsi, Nəcəfdə Həzrət Əli məscidi, Kazimiyyə Məzeyi Kazım türbəsi və s. Səfəvilər dövrünün yadigarı, Səfəvi dövrü Təbriz memarların əsərləridir. Azərbaycan cəmiyyəti bu barədə ətraflı bilgilərlə ilk dəfə 1985-ci ildə Cəfər Qiyasinin hamının böyük maraqla oxuduğu “Yaxın-uzaq ellərdə” adlı qiymətli araşdırması ilə xəbərdar oldu. Cəfər Qiyasi yazırdı ki, “Bu nəhəng ərazinin (söhbət Şah İsmayılın qurduğu dövlətin ərazisindən gedirdi – A.T.) çoxəsrlik tikinti mədəniyyəti “İran” və “Ərəb” adları altında təqdim olunurdu. Ancaq tarixi, maddi dəlillər öz gerçək yerini tutduqca, araşdırmalarda səthliliyi genişlik və dərinlik əvəz etdikcə bu məqsəddə tələssüyanın daşı-daş üstündə qalmır”. Qiyasi kitabın növbəti səhifələrində bildirdi ki, “XVI yüzildə Bağdad, Samarra, Kərbəla və Nəcəfdə Azərbaycan Səfəvi dövlətinin saray memarlarının başçılığı ilə bir-birindən təntənəli binalar ucaldılmışdır. Bu işdə Şah İsmayıl xüsusilə fərqlənmişdir”.

Səfəvilik bizim klassik irsimizə daxili deyilmə?
İran, yoxsa Azərbaycan?
Milli dövlət

Bəzən belə bir fikir irəli sürülür ki, səfəviləyin bizim milli mirasə dəli yoxdur, bunlardan miras ala biləcək yeganə tərəf müasir İrandır. Əgər belədirsə, o zaman haqlı sual doğur: Bugünkü İrandakı Səfəvi doktrini varmı? Varsa o özünü nə təzahür etdirir? Bugünkü İran ideologiyasında mürşidi-kamil institutu varmı? Şah İsmayılın şərab içdiyini deyirlər. Tutaq ki, içib. Bugünkü İran təsəvvürlərində şərab içən şeyx modeli varmı? İndiki İran ideologiyasının hansı elementində səfəviləyin nişanəsini görürük? Təzahürü nədir? Səfəvi təriqətinin qurucusu Şeyx Səfəddin Ərdəbili idi. Bugünkü İran ideologiyasında Ərdəbilinin hansı təlimi əhkam kimi qəbul olunur? Yaxud Səfəvi İsmayılın cəm meydanına kişi və qadınlar bir yerdə girirdi. Bunu hansı İran modelində görürük? Zənən dərişlər səfəviyyənin elementidir və İran modelində bu, heç yoxdur.

Hələ Xətaini bir tərəfə qoyaq, mənəcə, səfəvilik həm də səfəviyyə türk deyəcək qədər türk oğlu türk olan Şah Abbas deməkdir. Bəzi kitablarda Şah Abbasın idarəetmə sistemini farslarla buraxdığını yazırlar. Amma bütün bu faktların yanlış olduğunu Faruq Sümər “Səfəvi dövlətinin quruluşu və yüksəlişində Anadolu türklərinin rolu” əsərində güclü dəlillərlə isbat etmişdir.

Onu da əlavə edim ki, doğrudur, müsbət cavab verməyə də, hər halda Brokkelman bu sualı qaldırıbsa, deməli, Şah İsmayılın qurduğu dövlətin milli dövlət olub-olmaması çoxdan bəri elmdə, xüsusən, Avropa elmində tartışılan məsələlərdəndir. XVI yüzildə milliyyət anlayışının hələ məc-hul olmasına rəğmən Xətainin qurduğu dövlət XX yüzil elmi fikrində belə bir sual yarada bilibse, bunun özü də milli tariximiz baxımından mühüm hadisə hesab olunmalıdır.

“Səfəviləyin bizim milli mirasə dəxli yoxdur” deyən bəzi siyasilərimizin rahatsızlığı anlaşılandır. 1979-cu ildə Xomeyni hakimiyyətə gələndən sonra görkəmli türk alimi Mehmet Saray “Türk-İran münasibətlərin-

də şələlin rolu” adlı kitab yazmışdı. Türkiyə istiqamətində eyni narahatlığı o da nöinki yazırdı, hətta mən deyirdim ki, təlqin edirdi. Amma zaman göstərdi ki, Mehmet Sarayın həyəcanları əbəs imiş. Çünki bugünkü molla hökuməti səfəvi sistemini tanımır. Səfəvi sufi sistemidir. Orda vilayəti-fəqih deyil, mürşidi-kamil postu var.

Molla hökuməti Məhəmmədəli Şah Qacarın mirasıdır

Molla hökuməti institutu da, hətta istilah olaraq, 1979-cu ildə yaradılmışdır. O, son Qacarların, daha doğrusu, 1907-ci ildə Məhəmmədəli Şahın zamanında dövrüyyəyə girib. İlk dəfə buna Əli bəy Hüseynzadə “Məcnun və Leylayı-İslam” məqaləsində diqqət yetirib: “İran üçün ən təhlükəli şeyid və molla hökumətidir. Osmanlı türkləri ələlimüm qədimdən bəri tutduqları din və məzhəbdən ayrıldıqları halda, İran mollaları ikidə, birdə yeni məzhəblər ixtirasına qalxışaraq molla hökumətinin dəxi təəddüdünə çalışırlar... Mollaların böylə yeni-yeni məzhəblər ixtira etmələrinə gəlinəcə bunun başlıca bəisi əjdəhanın ağzından fəvəran edən atəşdir. Zər-düştin azərkədəsi İrandakı hənuz sön-məmişdir. İran torpağını hər nərədə qazansın, altından atəşpərəstlərin kü-lü ilə əxgəri (közü) zühur edər”. Molla hökuməti ilə də Səttar xan mübarizə aparıb. Məhz onlar, yəni Şeyx Fəzlullahların təmsil etdiyi molla hökuməti İrandakı polis sisteminin Yəfrem Davityanın təmsalində ermənilərin ölinə keçməsinə, nəhayət, minillik türk hakimiyyətinin 1924-ci ildə farslar - pəhləvilər tərəfindən mə-nimənilməsinə səbəb olub. Bunun nə səfəvilərə, nə də əfşarlara dəxli var. Pəhləviləri də 55 il sonra yenə də həmin mollalar devirdi. Bunun isə həm səfəvilərə, həm də əfşarlara dəxli çoxdur. Səfəvilər heç bir halda molla hökuməti qurmayıb. Səfəvilər Şah Abbas zamanında hikməti-hökumət sistemini təsis edib. Səfəvi ideologiyası fərqli bir anlayışdır. Orda həm də batini bir sirr var. Bu batini sirr barədə təəssüf ki, bizim müasir alimlərimiz araşdırmalar aparmayıblar. Bəlkə də yanlışdır, bəlkə də bil-mədiyim hansısa araşdırma var. Mən təkcə Bozzazin “Səfəvüs-Səfa” əsə-rini, bir də bu batini sirlər barədə Fərman Kərimzadənin “Xudafərin körpüsü” romanında yazılanları oxu-muşam. Fərman Kərimzadəni isə şəxsən tanıyırdım. Çox yaxın münasi-bətimiz var idi və səfəviyyə barədə ən üstün bilik xəzinəsi onun yadda-sındaydı.

Məhərrəmlik təziyələrində baş yarmaq ənənəsinin təməli Səfəvilər dövründə deyil, çox sonralar Qarabağ xanlığında qoyulub

Məhərrəmlik təziyələrində baş yarmaq ənənəsinə də səfəvilərə bağ-layırıqlar. Guya bu adət Azərbaycana İrandan, özü də məhz səfəvilər döv-ründə gəlib. Yanlış yanaşmadır. Təh-rifdir və bunu təsdiq edəcək hər han-sı bir qaynaq yoxdur. Söhbət Aşura təziyədərləindən gəlmir, bu məra-simlərdə baş yarmaq kimi bəidət, zi-yənli adətdən gədir. Baş yarmaq bi-dəti İrandan bura deyil, burdan, Qara-bağdan İrana sirayət edib. Məhərrəm-lik aynılardan – Aşura günü baş yar-maq kimi əməllərin məhz Azərbay-cana, daha doğrusu, Qarabağa bağli siyasi qaynağı var. İdəya Qarabağ xan-nının nəvəsi Molla Pənəh Vaqifə məxsusdur. Bu, ən azı, 1770-ci illərə təsadüf edir. “Şəbehgərdanlıq”ın tarixini tədqiq edən Yusif Vəzir Cəmə-ximinli bu günə qədər populyar ol-mayan, təəssüf ki, heç bir kitabına da daxil edilməyən “Şəbehgərdanlıq” məqaləsində yazırdı ki, “Bizlərdə Aşura bəsatı... şairimiz Molla Pə-nəh Vaqifə isnad edirlər. Ələmlərlə-rin Qarabağda məruf olduğunu və oradan da bir çox yerlərdə sirayət et-diyini nəzərə alsaq, Molla Pənəh Vaqi-fə isnad olanların bir qədər doğru ol-duğu meydana çıxar... Zətən xalq ara-sında da belə bir rəvayət var: “Bir gün İbrahim xan Şuşa şəhərində bir neçə adamı ölməyə məhkum edir. Mü-qəssirlərin bağışlanması haqqında xan-nın eşikağası Molla Pənəhə müraciət edirlər. Şair müqəssirlərin qohumları-

na ağ kəfənlər geyib başlarını xəncər ilə yara-yara xanın dərbadına (saray-na) gəlmələrini tövsiyə edir. O biri sabah ağköynəklərin zikri xanı yu-xudan oyadır, xan balkona çıxır və həyətdəki fəci mənzərəni gördükdə Molla Pənəhdən izahat tələb edir. Şair tarixi vəqəni anlatdıqda xan qəşş eləyir və sonra dustaqların azad olun-masını əmr eləyir”. O zamandan baş-layaraq “ağköynək dəstəsi” aşura gün-ləri xan sarayına gəlib zikr dəyə-dəy başlarını yaralar. Dustaqları bu vasitə ilə bağışlatmaq sonralar da Qa-rabağda bir adət olmuşdu...”

Sonralar bu adət tarixi qaynağını itirərək davam etdirildi. Deməli, baş yarmaq, zəncir vurmaq adəti əllikcə olan bir fanatizmin deyil, konkret bir siyasi situasiyanın yadigarıdır və bu-nun Kərbəla hadisəsi ilə, yaxud səfə-vilərlə heç bir əlaqəsi yoxdur. Yəni bunlar ki, əhli-beyt yolunda, hətta canlarına da qəsd edirlər, İbrahim xan onları necə əfv etməsin?! Ağköynək-lər haqqında, baş yarmağın səbəbi bə-rədə yeganə qaynaq Cəmənzəminli-nin yazdığıdır və bundan da başqa hansısa mənbəyə təsadüf olunmur.

İrs və varis: Füzuli və Xətai Kərbəla vəqəsi barədə ilk türkdillə əsəri isə Füzuli Osmanlı sultanı Qanuni Süleymanın təsviqi ilə yazıb.

Kərbəla vəqəsinin bədii təsviri bizim ədəbiyyatımızda Füzulinin “Hədiqətü-süda” əsəri ilə başlayıb. Və hamının bildiyi kimi, Füzuli bu əsəri Sultan Səlimin oğluna - Süley-man Qanuniyə hədiyyə etmişdi.

Necə ki, “Bəngü Bədə” əsərini də Xətaiyə ithaf edib, əsərin “Başəd in modhi-paşaşi-zaman” qismində “zamanəsinin padşahi” adlandırdığı, varlığın da, kasıbın da, yəni cəmiyyə-tin bütün təbəqələrinin razı qaldığı Şah İsmayıl Xətaini “Allah onun mülkünə əbədi etsin” deyib vəsf et-mişdi:

*Məclisəfruzi-bəzməgahi-Xəlil,
Cəmi-ayyam, Şah İsmayil.
Ondan asudədir gənəyü gəda,
Xələddəllahu mülkəhu əbada.
Ol ki cəmi-mey olalı bünnyad,
Qədəh ondandır, ol qədəhdən şad.*

Füzuli və Xətai elə iç-içəlidirlər ki, onları ayırmaq, fərqləndirmək belə bəzən çətin olur. Xətai “Ta düşü-bən eşqinə, hicrində mən zərəm hənuz” deyəndə Füzuli “Oldu aləm şad sən-dən mən əsir-i-qəm hənuz” deyirdi...

Yaxud Füzulinin Kərbəladə öydü-yünü Aşiq Qurbani Təbrizdə, ya Qa-rabağda vəsf edirdi. Özü də necə:

*Gözəl şahim şeyx oğlunu,
Şah Xətayi, Şah Xətayi!
Şahi-mərdana bağlıdı,
Şah Xətayi, Şah Xətayi!
Bu dünyada bir haqq divan,
O dünyada cənnətməkan,
Qoy var olsun türki zəban,
Şah Xətayi, Şah Xətayi!
Qurbanı tək qul pənəhi,
Qibleyi-ələmin mahı,
Ol cahanın qıləgahtı,
Şah Xətayi, Şah Xətayi!*

Bu şeirlərin yazıldığı coğrafiya bizim deyilsə, bəs kimindir, Füzulinin və Qurbaninin eyni dildə zamanın şa-hı, cahanın qıləgahtı adlandırıldıqları hökmdar bizim deyisə, bəs kimin hökmdarıdır?... Bunlar səfəvinin tim-salında Azərbaycanın kultür mirası deyilsə, bəs kimin kultür mirasıdır? Müasir İranımı, yoxsa müasir Azər-baycanımı? Mənəcə, Azərbaycanın. Hətta təməlində 1918-ci ildə qurul-muş Azərbaycan Cümhuriyyəti dayə-nan Azərbaycanın.

P.S. Əli bəy Hüseynzadənin “Müxtəsər Biqrafik Məlumat” yazı-sında döndə-döndə oxusam da, mənə qarənliq qalan bir məqam var. Özü də texniki səhiv deyil. Mən onu Əli bəy Hüseynzadənin əlyazmasında oxumuş və ilk dəfə 2008-ci ildə “Əli bəy Hü-seynzadə” kitabımda təqdim etmi-şəm: 1918-ci ildə Gəncədə Azər-bay-can dövlətinin qurulmasında yaxından iştirak edən Əli bəy Hüseynzadə ya-zırdı: “Burada türk ordusu sayəsində yenidən istiqlalın qazanmaqda olan Azər-baycanın münəvvərlilərlə birlik-də, bu ölkənin bir Cümhuriyyət halın-da təəssüs və təşəkkül etməsi işlərin-də çalışdıq”. Yenidən istiqlalını qə-zanmaqda olan Azərbaycan dəyərkən Hüseynzadə nəyi nəzərdə tuturdu? Əvvəlki istiqlal hansı idi?

davamı növbəti sayımızda

Əl-Kibarın sirri

18 il əvvəl silinmiş nüvə izi bu gün yenidən üzə çıxır

Suriya müharibəsinin ən qaranlıq səhifələrindən biri 18 ildən sonra yenidən açılıb. Bu dəfə söhbət Bəşər Əsəd rejiminin kimyəvi silahlarından və ya adi hərbi arsenalından yox, 2007-ci ildə İsrail aviasiyasının bombaladığı Deyr əz-Zor əyalətindəki gizli nüvə obyektindən gədir. 17-18 avqust 2026-cı ildə Beynəlxalq Atom Enerjisi Agentliyinin, yəni nüvə enerjisinin dinc məqsədlərlə istifadəsinə nəzarət edən BMT qurumu MAQATE-nin baş direktoru Rafael Qrossinin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətinə həmin əraziyə giriş verilməsi, eyni zamanda, Əsəd dövründən qalmış başqa bir gizli sahədə nüvə materialının aşkarlanması Yaxın Şərqi nüvə tarixində bağlanmamış dosyeni yenidən dünyanın gündəminə gətirib.

Məsələni anlamaq üçün 2007-ci ilin 6 sentyabr gecəsinə qayıtmaq lazımdır. Həmin gecə İsrail aviasiyası Suriyanın Deyr əz-Zor əyalətində yerləşən Əl-Kibar adlı obyektini bombaladı. İsrail uzun müddət bu obyektin nüvə reaktoru olduğunu açıq şəkildə təsdiqləməsə də, sonrakı illərdə yayılan məlumatlar və Beynəlxalq Atom Enerjisi Agentliyinin araşdırmaları obyektin nüvə reaktoru olmasının çox yüksək ehtimalla təsdiqləndiyini göstərdi. MAQATE 2011-ci ildə hazırladığı texniki qiymətləndirməsində həmin binanın nüvə reaktoru olduğuna və Suriyanı onu agentliyə bəyan etməli olduğuna dair “çox yüksək ehtimal” müəyyən-ləşdirmişdi.

Bu, adi bir nüvə stansiyası məsələsi deyildi. ABŞ Dövlət Departamentinin sonrakı qiymətləndirməsinə görə, Əl-Kibarda gizli tikilən reaktor plutonium istehsal etmək imkanına malik ola bilirdi, odur ki, obyekt fəaliyyətə başlamadan məhv edilmişdi. Suriya uzun müddət bunun nüvə proqramı ilə əlaqəsini rədd etdi və MAQATE-nin suallarına tam cavab vermədi. Burada başlıca məsələ bombalanmış binanın özü deyil, əsas sual budur: İsrail 2007-ci ildə bir obyektə məhv etdirdi də, həmin obyektin arxasında ki bütün nüvə fəaliyyətini aradan qaldıra bildimi?

Bu sualın cavabı 2026-cı ildə yenidən ortaya çıxan materiallarla daha da mürəkkəbləşir. Suriyanın nüvə proqramının tarixçəsi isə Əl-Kibarın keyli əvvələ gedib çıxır. Dəməşq müxtəlif mərhələlərdə bir sıra ölkəylə mülki nüvə texnologiyası üzrə əməkdaşlıq imkanlarını araşdırmışdı. 1980-ci illərdə Fransa ilə Suriyada nüvə reaktoru tikintisi üzrə layihə müzakirə edilmiş, lakin bu təşəbbüs həyata keçirilməmişdi. Sonrakı mərhələdə Suriya Çinlə əməkdaşlığa keçmiş və 1990-cı illərdə 30 kilovat gücündə SRR-1 tədqiqat reaktoru yaradılmışdı. Bu layihə beynəlxalq nəzarət çərçivəsində açıq həyata keçirilirdi.

MAQATE-nin baş direktoru Rafael Qrossi 18 avqustda Dəməşqə keçirilən mətbuat konfransında bildirdi ki, Suriyanın Deyr əz-Zor bölgəsində, Əsəd rejimi dövründən qalmış və əvvəllər MAQATE-nin qışı əldə edib bilmədiyi ərazidə “bir neçə ton nüvə materialı” aşkarlanıb. Agentlik materialın inventarlaşdırılması, təhlükəsiz saxlanması və onun mənsəyinin müəyyən-ləşdirilməsi üzərində işləyir. Suriyanın xarici işlər naziri Əsəd Həsən əl-Şeybani isə həmin materialın təhlükəli olmadığını və Suriya ərazisində qalacağını bildirib. Dəməşq materialı üzərində suveren nəzarət hüququnu vurğulayıb, lakin onun MAQATE-nin nəzarəti altında saxlanacağını və Suriyanın Nüvə Silahlarının Yayılması haqqında Müqavilə üzrə öhdəliklərini yerinə yetirəcəyini bildirib.

Məhz burada hadisənin siyasi çəkisi artır, çünki Suriya artıq Əsəd dövründəki Suriya deyil. Bəşər Əsəd 2024-cü ilin sonunda devrildəndən sonra ölkədə yeni siyasi hakimiyyət formalaşmış, rəsmi Dəməşq Qərblə münasibətləri normalaşdırmağa, beynəlxalq qurumlarla əməkdaşlığı bərpa etməyə çalışır. MAQATE-nin Suriya ilə əməkdaşlığının yeni hakimiyyət dövründə əvvəlki rejimlə müqayisədə ciddi şəkildə dəyişdiyini Rafael Qrossi də vurğulayıb. Beləliklə, yeni Suriya üçün nüvə məsələsi yalnız keçmişin araşdırılması deyil, həm də Qərbdə verilən siyasi mesajdır. Dəməşq demək istəyir ki, Əsəd rejiminin gizli nüvə fəaliyyəti ilə indiki hakimiyyətin siyasətini cənilləşdirmək olmaz, Suriya MAQATE ilə əməkdaşlığa hazırdır və nüvə texnologiyasından yalnız dinc məqsədlərlə istifadə etmək niyyətindədir. Əl-Şeybani də məhz bu xətti müdafiə edir və Suriyanın tibbdə, kənd təsərrüfatında, elmi tədqiqatlarda nüvə texnologiyalarından istifadə etmək hüququnu xüsusi olaraq vurğulayıb.

Amma beynəlxalq ictimaiyyət üçün məsələ bununla bağlanmır, çünki MAQATE-nin qarşısında 2007-ci ildən qalmış ciddi suallar var: Suriya həmin reaktoru nə məqsədlə tikirdi? Reaktorun layihələndirilməsində hansı ölkələr iştirak edirdi? Ölkəyə nə qədər nüvə materialı gətirilmişdi? Materialın hansı hissəsi Əl-Kibar obyektində istifadə olunmuşdu? Başqa obyektlər mövcud idi? Bu obyektlər arasında funksional əlaqə varmı? İsrailin 2007-ci ildə məhv etdiyi obyekt tam proqramın yalnız bir hissəsi idi? MAQATE-nin 2008-2009-cu illərdə apardığı araşdırmalarda Deyr əz-Zor ərazisindən götürülmüş nümunələrdə bəyan edilməmiş uran hissəciklərinin aşkarlanması da məhz bu sualların yaranmasına səbəb olmuşdu. Agentliyin məlumatı-

na görə, bəzi hissəciklər kimyəvi emaldan keçmiş uranla əlaqəli idi və Suriya onların mənsəyini izah etməli idi. Daha maraqlısı odur ki, məsələ 2024-cü ildə də tam bağlanmamışdı. MAQATE-nin həmin il üçün hesabatında Deyr əz-Zor-dakı obyektlə funksional əlaqəsi olduğu iddia edilən üç başqa məkanda Agentliyə giriş verildi-yi və ətraf mühit nümunələrinin götürüldüyü göstərilir. Həmin nümunələrin nəticələri sonrakı araşdırmalar üçün əsas yaratdı.

İndi - 2026-cı ildə MAQATE yenidən Deyr əz-Zora daxil olur. Bu dəfə vəziyyət tam başqadır. Əvvəlki rejim, əvvəlki siyasi müqavimət, MAQATE-yə qapını bağlayan hakimiyyət yoxdur, əksinə, 17 iyul 2026-cı ildə yeni hakimiyyət özü Agentliyə müraciət edib əvvəl bəyan edil-məmiş bir sahədə nüvə materialının olduğunu MAQATE-yə bildirir. Qrossi 18 avqustda bu məlumatın Agentlik tərəfindən qəbul edildiyini və həmin əraziyə girişin təmin olunduğunu təsdiqləyib. Bu isə dosyenin yeni mərhələsidir. İndi söhbət yalnız Əsəd rejiminin keçmiş fəaliyyətini araşdırmadan gəlmir, söhbət Suriya ərazisində qalmış nüvə materialının tam inventarının çıxarılmasından gədir. Beynəlxalq nüvə təhlükəsizli-

yi baxımından bu məsələ son dərəcə həssasdır, çünki nüvə materialının özü ilə nüvə silahı arasında birbaşa bərabərlik yoxdur, müəyyən materialın mövcudluğu avtomatik qaydada Suriyanın nüvə silahına malik olması demək deyil. Lakin materialın mənsəyi, miqdarı, fiziki-kimyəvi xüsusiyyətləri, hansı proqram çərçivəsində əldə edilməsi və əvvəllər bəyan olunmaması beynəlxalq nəzarət baxımından ciddi məsələdir. Məhz buna görə Rafael Qrossi hazırkı mərhələni yalnız keçmişin araşdırılması kimi deyil, nüvə silahlarının yayılmasının qarşısının alınması baxımından əhəmiyyətli proses kimi qiymətləndirir.

Şimali Koreya faktoruna diqqətdən kənarda qalmır

ABŞ və digər Qərb mənbələri illərdir Suriya ilə Şimali Koreya arasında nüvə texnologiyası sahəsində mümkün əməkdaşlıqdan narahatlıq bildirirlər. Əl-Kibar obyektinin dizaynının Şimali Koreyanın Yongbyon nüvə obyektinə bənzəməsi də bu şübhələri gücləndirmişdi. Lakin konkret olaraq hansı texnologiyanın, hansı həcmdə və hansı kanallarla ötürüldüyü barədə bütün suallar bu günəqədər tam çözülməyib. Elə buna görə də Deyr əz-Zorda indiki açılan qapı yalnız Suriya üçün yox, Şimali Koreyanın Yaxın Şərqdəki mümkün nüvə əlaqələrinin araşdırılması baxımından da əhəmiyyətlidir.

Məsələnin daha bir tərəfi İsraildir. 2007-ci ildə İsrail obyektini bombalamaqla mümkün nüvə təhlükəsini hərbi yolla aradan qaldırmışdı. 2026-cı ildə isə eyni məsələnin həlli üçün başqa mexanizim işə düşüb: MAQATE-nin inspeksiya, inventarlaşdırma və beynəlxalq nəzarət. Birinci mərhələdə bombalar danışıqda, ikinci mərhələdə isə sənəd, ekspertiza və beynəlxalq hüquq danışır. Bu dəyişiklik Yaxın Şərqdə nüvə təhlükəsizliyi baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır, çünki nüvə məsələlərində ən təhlükəli vəziyyət materialın mövcudluğu deyil, materialın harada olduğunu, kimə məxsus olduğunu və hansı məqsədlə əldə edildiyini heç kimin dəqiq bilməməsidir. İndi MAQATE-nin qarşısında məhz bu qaranlıq sahəni işıqlandırmaq vəzifəsi durur.

Deyr əz-Zorda 18 ildən sonra açılan qapının arxasında bütün cavabların tapılıb-tapılmayacağı hələ məlum deyil, lakin bir şey artıq aydındır: 2007-ci ildə bombalanmış Əl-Kibar obyektini ələ alıb nüvə dosyesi tarix kitabının bağlanmış səhifəsi deyilmi. Əsəd rejimi gətirsə də, onun nüvə sirri gətmədi. İndi həmin sirrən qalan hissəsi-ni MAQATE-nin inspektorları, nümunələr, sənədlər və beynəlxalq hüquq açmağa çalışır. Deyr əz-Zorda 18 ildən sonra yenidən başlanmış araşdırmanın ən mühüm sualı da budur: 2007-ci ildə məhv edilmiş obyekt Əsəd rejiminin nüvə proqramına həqiqətən son qoydu mu, yoxsa bu gün tapılan materiallar həmin proqramın gərilməmiş hissəsinin sübutudur?

Kəramət QƏNBƏROV,

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının

“Dövlət qulluğu və kadr siyasəti” kafedrasının müəllimi, beynəlxalq hüquq üzrə ekspert və beynəlxalq münasibətlər üzrə tədqiqatçı

“Yeni Azərbaycan” qəzetinə abunə olmaq istəyənlər aşağıdakı yayım şirkətləri ilə əlaqə saxlaya bilərlər:

“Azərpoçt” MMC PDM - 0125984955, 0552004544
“Azərmətbuatyayımı” ASC - 0124411991, 0124404694
“Səma” MMC - 0125940252, 0503336969
“PressInform” MMC - 0703400100, 0504560835

“Qaya” MMC - 0125667780, 0502352343
“Spark Press” MMC - 0503548555
“Ziya LTD” MMC - 0124977696, 0503067744

1 illik abunə - 158,40 AZN
6 aylıq abunə - 79,20 AZN

Zamanları aşan sərvət...

Muğam mədəniyyətimizin ən qədim və qiymətli incilərindən biridir. Onun səsinə xalqımızın tarixi, duyğuları və həyat fəlsəfəsi yaşayır. Muğamı sadəcə musiqi janrı adlandırmaq da kifayət deyil. O, nəsiləri bir-birinə bağlayan mənəvi körpüdür. Bu

Muğam nəsiləri birləşdirən mənəvi körpüdür

sənətdə sevinc də var, kədər də, ayrılıq da, ümid də. Bir sözlə, hər sədəsi sanki keçmişdən gələn bir hekayə danışır. Bəzən bir tarın səsi insanı

uzaq xatirələrə aparır. Bəzən xanəndənin avazı könüldə sözlə ifadə olunmayan hissləri oyadır. Muğamın gücü onun dəyişməz

qalmasında deyil. Əksinə, o, zamanla səslənmə formasını yeniləşə də, öz ruhunu qoruyur. Müasir səhnələrdə, festivallarda və beynəlxalq tədbirlər

də Azərbaycan muğamının səslənməsi bunun bariz nümunəsidir. Muğam Azərbaycanın dünyaya təqdim etdiyi ən güclü mədəni simvollarından biridir. Bu musiqini dinləyən insan Azərbaycanı yalnız eşitmir, onu hiss edir.

Muğamın yaranışı və inkişafı

Muğam əsasən vokal musiqi növü olmaqla yanaşı, instrumental ifaları ilə də diqqət çəkir. Azərbaycan muğamının kökləri qədim dövrlərdə Orta Asiya və Yaxın Şərq musiqilərinin təsiri ilə formalaşıb. Xüsusilə, Azərbaycan ərazisində yaşamış müxtəlif türk, ərəb və fars xalqlarının musiqi mədəniyyəti muğamın inkişafına təsir edib. Bu mədəniyyətlərin hər biri muğamın melodik, ritmik və tematik xüsusiyyətlərinə öz izini qoyub.

Muğam, həmçinin aşiq poeziyasının bir hissəsi kimi də meydana çıxmışdı. Aşıqların müdrik fikirlərini, həyat fəlsəfəsini, duyğusal dünyalarını muğamın melodiyaalarında izah etməsi bu janrın dərinliyini artırmışdı. Bu dövrlərdə muğam bir növ özünəxas həyat anlayışlarını, insanın daxili dünyasını ifadə etmək vasitəsi kimi çıxış edirdi.

Təhsil və tərbiyədəki rolu

Muğam yalnız peşəkar musiqiçilər üçün deyil, ümumiyyətlə cəmiyyətin hər bir üzvü üçün vacibdir. Onun tədrisi və ifası insanın estetik zövqünü artırır, musiqi qabiliyyətlərini inkişaf etdirir və insanın iç dünyasını zənginləşdirir. Həmçinin muğam, milli dilin və mədəniyyətin yaşadılması və gələcək nəsillərə ötürülməsi baxımından da önəmli bir vasitədir.

Muğam Azərbaycan musiqi təhsilinin ayrılmaz bir hissəsidir və ölkənin müxtəlif musiqi məktəblərində və konservatoriyalarında öyrədilir. Həmçinin xalq musiqisi ilə birləşən bu janr, daha gənc nəslin öz mədəniyyətinə bağlılığını artırmaq üçün tədris olunur.

Muğam yalnız Azərbaycan daxilində deyil, dünya səviyyəsində də tanınır. Azərbaycan mədəniyyətinin simvolu olaraq muğam, müxtəlif beynəlxalq festivallarda və musiqi tədbirlərində təmsil olunur. UNESCO-nun qeyri-maddi mədəni irs siyahısına daxil edilməsi, muğamın dünyada tanınmasını və dəyərləndirilməsini daha da artırır.

Muğam beynəlxalq müstəvidə sadəcə Azərbaycan musiqisinin deyil, ümumilikdə, Yaxın Şərq və Orta Asiya musiqilərinin təmsilçisidir. Onun səsi, ritmi və melodiyası fərqli mədəniyyətlər arasında bir körpü rolunu oynayır, müxtəlif xalqlar arasında qarşılıqlı anlaşma və əlaqələrin güclənməsinə kömək edir.

Yeri gəlmişkən, avqustun 26-sı Beynəlxalq Azərbaycan Muğamı Günü və İpək Yolu üzərində yerləşən ölkələrin musiqisi günü kimi qeyd olunur. 2010-cu ildə Kanadanın Niaqara şəhərinin meriyası və ənənəvi olaraq hər il keçirilən Beynəlxalq Niaqara musiqisi festivalının rəhbərliyi tərəfindən qəbul olunan bu qərar xalqımızın milli sərvəti olan muğamın bəşəri musiqiyə çevrildiyini bir daha təsdiq edir. Bu tarix muğamsevərlər, ömrünü bu sənətin yaşamaq

Azərbaycan muğamı beynəlxalq miqyasda...

masına və təbliğinə həsr edilənlər üçün ən əziz bayramdır.

Azərbaycanın müstəqilliyi dövründə milli muğam ifaçılığı yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoyub. Yüzlilliklərlə cıllanan, zaman-zaman üslub, obraz, məzmun, ifaçılıq mahiyyəti zənginləşən Azərbaycan muğamının müasir tarixində Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyevanın rəhbərliyi ilə həyata keçirilən çoxşaxəli silsilə tədbirlər müstəsna rol oynayıb. Bu fəaliyyətin nəticəsidir ki, son illər muğam ifaçılığı ən müxtəlif aspektlərdən hərtərəfli dəstək alaraq, sözün əsl mənasında, iltibah dövrünü yaşayır.

Bakıda Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü və təşkilatı dəstəyi ilə, dünyada ilk dəfə olaraq, “Muğam aləmi” Beynəlxalq Muğam Festivalının keçirilməsi xüsusi qeyd edilməlidir. Festival çərçivəsində keçirilən Respublika Muğam Müsabiqəsi, Beynəlxalq Muğam Müsabiqəsi və Beynəlxalq Elmi Sim-

poziumda muğamsevərlər, elmi tədqiqatçılar və dünyanın bir çox ölkələrinə dəvət olunmuş xarici qonaqlar iştirak ediblər.

Xalqımızın şəərəfli və keşməkeşli tarixini səslərdə əbədiləşdirən muğamlarımız ən ağırlı-acılı günlərimizdə həm də təskinliyimizdir. Heyrətamiz hisslər, düşüncələr, müdriklik mənbəyi olan muğam bütün hallarda - qüssəli, sevincli anlarımızda ovqatımıza təsir edir, azadlığa və müstəqilliyə qovuşduğumuz anların fərəhəni yaşadır və bizləri qələbəyə səsləyir. Muğam Azərbaycan xalqının mədəniyyətinin canlı şahididir. Bir sözlə, muğam təkcə musiqi janrı olmaqla qalmır, həm də bir xalqın tarixini, kimliyini və dəyərlərini təmsil edir. Onun əhəmiyyəti Azərbaycan mədəniyyətinin bir simvolu olaraq, təkcə bu dövr üçün deyil, gələcək üçün də qorunub saxlanılmalıdır.

Yeganə BAYRAMOVA

Bakı “Fly to Baku. Art Weekend. Sense the Future NOW” festivalına ev sahibliyi edəcək

Oktyabrın 30-dan noyabrın 1-dək Bakı artıq ikinci dəfə “Bakıya uçuş. İncəsənət həftəsonu. Gələcəyi İNDİ duy” (Fly to Baku. Art Weekend. Sense the Future NOW) festivalına ev sahibliyi edəcək. Üç gün ərzində şəhərin mədəni və memarlıq məkanlarını vahid yaradıcı platformada birləşdirən festival müasir incəsənət, mədəni irs, performans, musiqi, təhsil və immersiv təcrübələri bir araya gətirəcək.

Heydər Əliyev Fondu və IDEA İctimai Birliyinin rəhbərliyi ilə baş tutacaq üçgünlük incəsənət festivalının ideya müəllifi Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti, IDEA İctimai Birliyinin təsisçisi və rəhbəri Leyla Əliyevadır.

“Art Weekend 2026”-nın əsas mövzusu Qafqazın təbii irsi və Azərbaycanın “Böyük Beşlik”i hesab olunan ceyran, Qafqaz bəbəri, qonur ayı, boz canavar və imperator qartalıdır. “Böyük Beşlik” festivalın bədii proqramının əsas simvollarına çevrilərək təbiət, mədəni yaddaş, mifologiya, kimlik və gələcək nəsillər haqqında düşünmək üçün yeni perspektiv yaradacaq.

Qeyd edək ki, mövzu IDEA İctimai Birliyinin “Qafqazın Böyük Beşliyi” (Big Five of the Caucasus) təşəbbüsünə əsaslanır.

“Fly to Baku. Art Weekend. Sense the Future NOW” şüarı ilə keçiriləcək festival bu il də Bakını fərqli rakursdan kəşf etməyə imkan verəcək. Festivalın konsepsiyasında şəhərin özü də yaradıcı təcrübənin bir hissəsinə çevrilir. Belə ki, tamaşaçıları muzeylər, tarixi məkanlar, memarlıq abidələri, qalereyalar və müstəqil yaradıcılıq məkanları arasında hərəkət edərək, Bakını incəsənət vasitəsilə yenidən kəşf edəcəklər. Üç gün ərzində Bakının bir çox simvolik məkanlarında - Heydər Əliyev Mərkəzi, Daş Salnamə Muzeyi, İçərişəhər, Şirvanşahlar Sarayı, Dənizkənarı Milli Park, Milli İncəsənət Muzeyi və şəhərdə fəaliyyət göstərən müxtəlif qalereyalarda təsviri incəsənət, performans, musiqi, poeziya və immersiv texnologiyaları əhatə edən çoxşaxəli proqramlar təşkil olunacaq.

Festival proqramında azərbaycanlı və beynəlxalq sənəтчilərin iştirakı ilə müxtəlif istiqamətləri əhatə edən layihələr təqdim ediləcək. Proqramın əsas ekspozisiyaları sırasında Aydan Salahovanın yaddaş, mifologiya və qadınlıq mövzularını araşdıran multi-

disiplinar sərgisi, Mikelancelo Pis-tolettonun “Əbədiyyət güzgüsü” (Mirror of Eternity) layihəsi, tamaşaçıları cəmiyyət, bərabərlik və gələcək haqqında düşünməyə dəvət edən Cudi Çıkaqonun “Qadınlar dünyanı idarə etsəydilər” (What if Women Ruled the World) sərgisi, azərbaycanlı müasir rəssamların Heydər Əliyev Mərkəzində təbiətin qorunması, biomüxtəliflik, mədəni yaddaş və insanın gələcək nəsillər qarşısındakı məsuliyyəti mövzularını əhatə edən “Təbiət danışanda: varislər” adlı sərgisi və memarlıqdakı naxışların sonsuzluq ideyasını və müasir abstrakt sənətdə təkrarın fəlsəfi mənasını araşdıran çinli rəssam Canq Cinin “Sonsuz toxuma” adlı sərgisi yer alır.

Proqramın digər mühüm istiqamətlərindən biri “Baku Steel Art 2026 - The Big Five” beynəlxalq polad heykəltaraşlıq simpoziumudur. Layihə çərçivəsində müxtəlif ölkələrdən olan sənəтчilər Qafqazın vəhşi təbiətindən ilhamlanan monumental incəsənət əsərləri yaratmaq üçün bir araya gələcəklər. “Art Weekend

2026” proqramına, həmçinin Faiq Əhməd, Fərid Rəsulov, Elvin Nəbizadə, “DanceAbility Azerbaijan”, “Fluxus Space”, “Atəş Hub” və digər yaradıcı şəxslərin və kollektivlərin layihələri daxildir.

Xatırladaq ki, keçən il baş tutan və Bakıda yeni mədəni platformanın formalaşdığını təsdiq edən “Art Weekend 2025” çərçivəsində 9694 qonaq qeydiyyatdan keçib, 29 min 500-dən çox giriş qeydə alınıb və 40-dan artıq multidisiplinar proqram tamaşaçıların diqqətinə çatdırılıb. Üç gün ərzində şəhərin müxtəlif məkanlarında təşkil olunan proqram müasir incəsənəti, performans, musiqini, ədəbiyyatı, təhsili və immersiv təcrübələri geniş auditoriya üçün əlçatan edib.

Cari il oktyabrın 30-dan noyabrın 1-dək keçiriləcək “Art Weekend” Bakını incəsənət, mədəniyyət və yeni ideyaların global görüş nöqtəsinə çevirməyi hədəfləyir. Festival tamaşaçıları yalnız incəsənətlə tanış olmağa deyil, həm də Bakını yeni gözlərlə kəşf etməyə dəvət edir. Festivalda iştirak üçün qeydiyyat həm tətbiq, həm də rəsmi sayt üzərindən mümkün olacaq.

Təsisçi:
Yeni Azərbaycan Partiyası
Baş redaktor:
Aqlıx HƏSƏNOĞLU

www.yeniazərbaycan.com
mail@yeniazərbaycan.com
Ünvan: Bakı - AZ-1000, Üzeyir Hacıbəyli - 66

Telefonlar:
493-16-94
498-19-84

İndeks: 67100
Lisenzia: N-B-317
Tiraj: 4498
Sifariş: 1096
“Kapital Bank” ASC-nin Nərimanov rayonu filialı
h/h - 33080019443900419109
kod - 200093
VÖEN - 1500486601

Qəzet “Yeni Azərbaycan”-ın bilgisayar mərkəzində yığılıb, səhifələnilib və “Azərbaycan” nəşriyyatında ofset üsulu ilə çap edilib.

Qəzet 1993-cü ilin
aprel ayında nəşr olunur.
Məsul nəvbəтчi:
Yeganə Bayramova